

แนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ
ในอนาคต

โดย

นายวิษณุ ทับเที่ยง

รองอธิบดี

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 59
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2559 - 2560

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคต

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นายวิษณุ ทับเที่ยง

หลักสูตร วปอ.

รุ่นที่ 59

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์ข้อจำกัดของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมาในอดีต ตลอดจนเสนอแนวทางในการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคต โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ และดำเนินการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบข้อจำกัดของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยหลายประการ และได้นำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ 3 ประการ ประการแรก คือ การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มสัดส่วนผลตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น แก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น และพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่มูลค่า ประการที่สอง คือ การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการ และเพื่อให้ผลประโยชน์ตกถึงมือของประชาชนในชุมชนและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ประการสุดท้าย คือ การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและผลกระทบที่อาจเกิดจากการทำเหมือง เพื่อให้มีงบประมาณในการแก้ไขปัญหาในกรณีฉุกเฉิน เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการฟื้นฟูพื้นที่ รวมถึงเพื่อให้รัฐมีหลักประกันเพื่อใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีที่ผู้ประกอบการไม่ฟื้นฟูพื้นที่หรือเยียวยาผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมือง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณานำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐที่ใช้ในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในอนาคต โดยผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

คำนำ

ทองคำเป็นแร่ที่มีมูลค่าสูง ด้านหนึ่งการทำเหมืองแร่ทองคำก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่อีกด้านหนึ่งการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ดังนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องมีนโยบายในการบริหารจัดการที่เหมาะสม ที่ผ่านมามีนโยบายในการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละช่วงเวลา โดยในช่วงแรกภาครัฐมนตรีมีนโยบายที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการผลิตและการลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในระยะหลังเริ่มให้ความสำคัญกับผลตอบแทนของภาครัฐ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี รายงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ พบว่านโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำของไทยมีข้อจำกัดหลายประการ และในการศึกษาค้นคว้าได้เสนอแนะมาตรการและแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำให้เหมาะสมหลายประการ เช่น การปรับปรุงผลตอบแทนของภาครัฐและท้องถิ่นที่อยู่ในระดับต่ำให้เหมาะสม การกระจายผลประโยชน์ให้เป็นธรรมมากขึ้น การส่งเสริมความเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทาน การพัฒนาและส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น การยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) การกำหนดหลักประกันการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเสียหาย การจัดทำข้อมูลพื้นฐานทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Baseline data) ก่อนการทำเหมือง การกำหนดแนวพื้นที่กันชนการทำเหมือง (Buffer zone) ระหว่างเหมืองกับชุมชน เป็นต้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณานำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศ โดยคำนึงถึงประเด็นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

(นายวิษณุ ทับเที่ยง)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 59

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์	6
การจัดการความขัดแย้ง	6
การจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม	9
การมีส่วนร่วมของประชาชน	20
ความรับผิดชอบต่อสังคมจากการประกอบกิจการ	24
เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม	26
ผลกระทบและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบ	29
สรุป	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 การวิเคราะห์สภาพปัญหาและนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ	32
ภาพรวมการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของไทย	32
สภาพปัญหาข้อร้องเรียนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ	38
การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่โครงการเหมืองแร่ทองคำ	40
พัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ	44
ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ	52
สรุป	56
บทที่ 4 แนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ	58
การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ	58
การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน	63
การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ	66
สรุป	69
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	70
สรุป	70
ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	76
ร่างประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์	
ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ	77
ประวัติย่อผู้วิจัย	87

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
3 - 1	ประธานบัตรเมืองแร่ทองคำในประเทศไทย	35
3 - 2	ความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการประกอบกิจการ เมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ	41
3 - 3	ความเห็นของประชาชนต่อการปิดเหมือง	42
3 - 4	ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนกับความเห็นต่อการปิดเหมือง	42
3 - 5	ความคิดเห็นต่อการประกอบกิจการเมืองแร่ทองคำ	43
4 - 1	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ	62
4 - 2	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน	65
4 - 3	ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ	68

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 - 1 ขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ	4
2 - 1 การจัดการความขัดแย้ง 5 รูปแบบ	7
2 - 2 ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือค่าเช่าทรัพยากร (Resource rent)	10
2 - 3 ความสัมพันธ์ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจกับศักยภาพทางธรณีวิทยา ของแหล่งแร่ทองคำ	11
2 - 4 ผลประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งแร่ทองคำ	12
2 - 5 ผลประโยชน์ทางอ้อมจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่	13
2 - 6 ห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ของทองคำในประเทศไทย	14
2 - 7 สัดส่วนค่าใช้จ่ายภายในประเทศของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ	15
2 - 8 สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำชำระให้แก่ภาครัฐ	16
2 - 9 หลักประสิทธิภาพของพาเรโต	17
2 - 10 หลักประสิทธิภาพของคาลดอร์-ฮิกส์	18
2 - 11 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	20
2 - 12 สัดส่วนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ ในต่างประเทศ	26
2 - 13 ระดับราคาและปริมาณในกรณีผลกระทบภายนอกเชิงลบ	27
3 - 1 แหล่งแร่ทองคำในประเทศไทย	34
3 - 2 กระบวนการทำเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย	36
3 - 3 ปริมาณผลผลิตทองคำของไทย	37
3 - 4 ปริมาณนำเข้าทองคำยังไม่ได้ขึ้นรูปของประเทศไทย	38

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นที่รู้จักและเรียกกันมาตั้งแต่สมัยโบราณว่า “สุวรรณภูมิ” แปลว่า แผ่นดินทอง ในอดีตรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้มีการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้ มีบันทึกเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทยตั้งแต่ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แหล่งแร่ทองคำที่สำคัญในอดีต ได้แก่ แหล่งบ้านป่าร้อน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แหล่งบ้านบ่อทอง จังหวัดปราจีนบุรี แหล่งโต๊ะโมะ จังหวัดนราธิวาส (แร่ทองคำ, ออนไลน์, 2560)

ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการที่ได้รับประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำที่ยังไม่หมดอายุอยู่ 2 ราย จำนวนประทานบัตรของทั้ง 2 ราย รวม 19 แปลง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5 พันไร่ มูลค่าการผลิตรวมกันประมาณ 65,000 ล้านบาท ผู้ประกอบการรายแรก คือ บริษัท ทุงคำ จำกัด ที่จังหวัดเลย ซึ่งขณะนี้หยุดการประกอบกิจการเนื่องจากใบอนุญาตใช้ที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติและใบอนุญาตใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหมดอายุ ประกอบกับมีประชาชนร้องเรียนและคัดค้านในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพรวมถึงก่อให้เกิดความแตกแยกของประชาชนในพื้นที่ สำหรับผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำอีกหนึ่งราย คือ บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ซึ่งเปิดดำเนินการทำเหมืองอยู่บริเวณรอยต่อของจังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก ซึ่งมีปัญหาเรื่องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการทั้งด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสุขภาพของประชาชน ตลอดจนปัญหาข้อขัดแย้งอื่น ๆ เช่นเดียวกัน

ในช่วงปี 2557 - 2558 ประเด็นการร้องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ เป็นประเด็นทางสังคมในวงกว้าง และถึงแม้จะยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่า ปัญหาข้อร้องเรียนและผลกระทบต่าง ๆ เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ หรือไม่ แต่เพื่อประโยชน์ของสังคมและประชาชนเป็นส่วนรวมและแก้ปัญหาความแตกแยก

ของประชาชนในชุมชน ในช่วงปลายปี 2559 รัฐบาลได้มีนโยบายให้ระงับการอนุญาตและการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเอาไว้ก่อนจนกว่าคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติจะมีมติเป็นอย่างอื่น (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 เรื่อง การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ, 2559)

ปัญหาเรื่องร้องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการซึ่งนำมาสู่การตัดสินใจระงับการอนุญาตและการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำถือเป็นกรอบหรือแนวทางหลักในการบริหารจัดการการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งเป็นแร่ที่มีนโยบายบริหารจัดการแยกออกมาจากแร่ชนิดอื่น ๆ เป็นการเฉพาะ

การศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอดีต เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำและกำหนดนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคตให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากหากมีนโยบายที่เหมาะสมหรือสถานการณ์ในอนาคตเปลี่ยนแปลงไป ภาครัฐอาจยกเลิกนโยบายยุติการประกอบกิจการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ เนื่องจากประเทศไทยยังมีศักยภาพในการพัฒนาแร่ทองคำอีกมาก โดยจากข้อมูลของกรมทรัพยากรธรณี ประเทศไทยมีแหล่งแร่ทองคำในประเทศรวม 76 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 31 จังหวัด มีปริมาณทองคำสำรองทางธรณีวิทยาสูงถึงประมาณ 700 ตัน คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจประมาณ 9 แสน – 1 ล้านบาท (ทอง 700 ตัน กระจาย 31 จังหวัด พร้อมให้ชุด!, ออนไลน์, 2560)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ
2. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมามีในอดีตซึ่งยังมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน
3. เพื่อเสนอแนวทางในการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำที่คำนึงถึงประเด็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

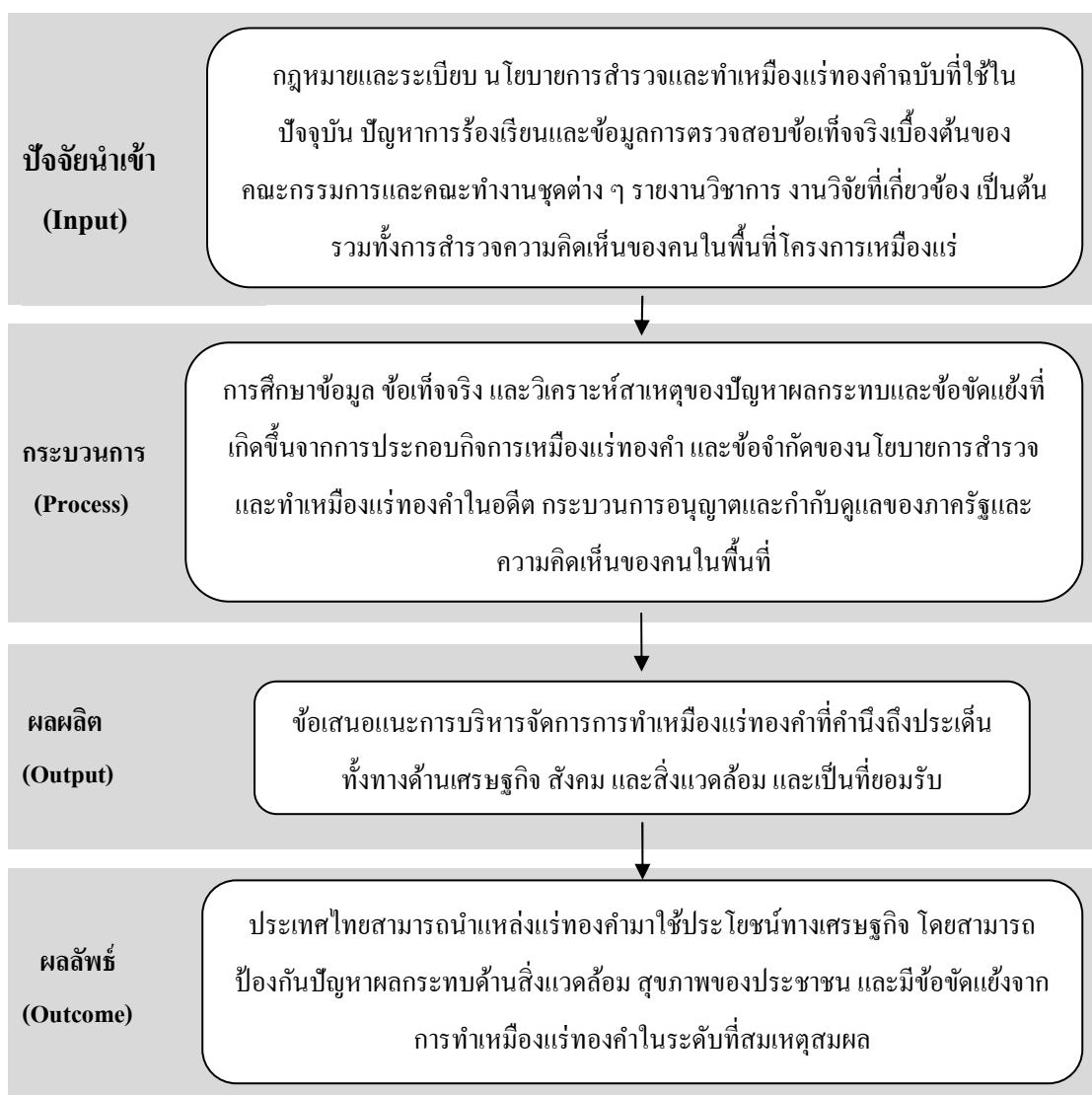
ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ ที่จังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ รวมถึงวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอดีตซึ่งมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน ทบทวนกับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ ตลอดจนการสำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่โครงการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ใช้ในปัจจุบัน รายงานวิชาการ ข้อมูลการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นของคณะกรรมการและคณะทำงานชุดต่าง ๆ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและข้อจำกัดของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอดีต กระบวนการอนุญาตและกำกับดูแลของภาครัฐ รวมถึงศึกษาทบทวนประสบการณ์ของต่างประเทศ และพิจารณาร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตามขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ

แผนภาพที่ 1 – 1 ขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้รัฐมีแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงประเด็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. สามารถนำแหล่งแร่ทองคำมาใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการมีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ทำให้การทำเหมืองแร่ทองคำสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้โดยไม่มีปัญหาข้อขัดแย้ง

3. ทำให้ประเทศไทย ภาครัฐ และชุมชนได้รับประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำที่เหมาะสม

คำจำกัดความ

อาชญาบัตรพิเศษ	หมายถึง	หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อผูกขาดสำรวจแร่เป็นกรณีพิเศษ ภายในเขตที่กำหนดในหนังสือสำคัญนั้น
ประทานบัตร	หมายถึง	หนังสือสำคัญที่ออกให้เพื่อทำเหมืองภายในเขตที่กำหนดในหนังสือสำคัญนั้น
โลหกรรม	หมายถึง	การถลุงหรือทำให้แร่เป็นโลหะด้วยวิธีอื่นใด และหมายความรวมถึง การทำโลหะให้บริสุทธิ์ การผสมโลหะ การผลิตโลหะสำเร็จรูปหรือกึ่งสำเร็จรูปชนิดต่าง ๆ โดยวิธีหลอม หล่อ รีด หรือวิธีอื่นใด

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์

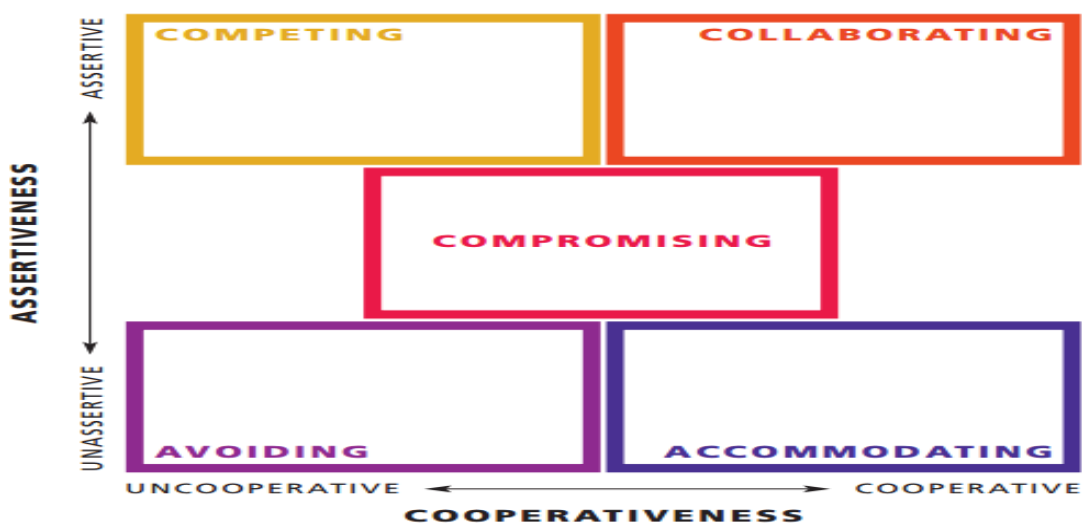
ในบทนี้ จะนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และทบทวนวรรณกรรมปริทัศน์หรืองานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ 6 ประเด็น ได้แก่

1. การจัดการความขัดแย้ง
2. การจัดเก็บและจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม
3. การมีส่วนร่วมของประชาชน
4. ความรับผิดชอบต่อสังคมจากการประกอบกิจการ
5. เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม
6. ผลกระทบและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบ

การจัดการความขัดแย้ง

Thomas and Kilmann (1978 : 2) ได้จำแนกพฤติกรรมของบุคคลเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งอย่างครอบคลุม โดยได้พัฒนาเครื่องมือวัดรูปแบบพฤติกรรมของบุคคลเมื่อเผชิญความขัดแย้งที่ชื่อว่า Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument ซึ่งสามารถจำแนกพฤติกรรมที่เผชิญกับความขัดแย้งของบุคคลได้เป็น 2 มิติ คือ 1) พฤติกรรมที่มุ่งความพึงพอใจของผู้อื่น (Cooperativeness) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อให้ผู้อื่นมีความพึงพอใจ พฤติกรรมที่แสดงออกมา คือ การร่วมมือ 2) พฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ตน (Assertiveness) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อให้ตนเองพึงพอใจ พฤติกรรมที่แสดงออกมา คือ การมุ่งเอาชนะ ทั้งนี้ การจัดการความขัดแย้งทั้ง 2 มิติ สามารถแสดงออกเป็น 5 รูปแบบ ตามระดับของพฤติกรรมในแต่ละมิติได้ (แผนภาพที่ 2-1)

แผนภาพที่ 2 - 1 การจัดการความขัดแย้ง 5 รูปแบบ

ที่มา: Thomas and Kilmann (1978 : 3)

Thomas and Kilmann (1978 : 3) ซึ่งให้เห็นว่าการจัดการความขัดแย้งในแต่ละรูปแบบ มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบแข่งขัน (Competing) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเอาชนะในระดับสูง และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับต่ำ เป็นรูปแบบพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ตนเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสียของผู้อื่น แสดงพฤติกรรมโดยอาศัยอำนาจ การคุกคาม ข่มขู่ อ้างกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์ตนและชัยชนะของตน ผลคือมีฝ่ายหนึ่งชนะ ฝ่ายหนึ่งแพ้ (Win-Lose)

2. แบบร่วมมือ (Collaborating) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเอาชนะในระดับสูง และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับสูงไปด้วยกัน เป็นรูปแบบพฤติกรรมที่มุ่งประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายเต็มที่ ทำให้เกิดความพอใจในการแก้ปัญหาของทั้งสองฝ่าย ผลคือชนะทั้งสองฝ่าย (Win-Win)

3. แบบประนีประนอม (Compromising) เป็นการแสดงพฤติกรรมทั้งมุ่งเอาชนะและแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับปานกลาง อยู่ระหว่างกลางของมีมติมุ่งประโยชน์ตนและมุ่งความพึงพอใจของผู้อื่น โดยแสดงถึงความสนใจต่อความต้องการของผู้อื่นและความต้องการของตนเองในระดับปานกลาง เลือกระหว่างข้อเรียกร้องที่พยายามจะทำให้ทั้งสองฝ่ายพอใจในระดับปานกลาง แต่อาจจะต้องยอมเสียผลประโยชน์ในบางส่วนบ้าง ผลคือลักษณะที่พบบ่อยครั้งทาง (50-50 Win-Lose)

4. แบบหลีกเลี่ยง (Avoiding) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเอาชนะในระดับต่ำ และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับต่ำด้วย เป็นการไม่สู้ปัญหาและไม่ร่วมมือในการแก้ปัญหา ไม่สนใจความต้องการของตนเองและความต้องการของผู้อื่น แสดงอาการหลีกเลี่ยงปัญหา เนื้อหาและไม่ยอมสนใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ผลคือแพ้ทั้งสองฝ่าย (Lose-Lose) เพราะการหลีกเลี่ยงอาจนำไปสู่ความล้มเหลวในการได้ความคิดใหม่ ๆ ที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อองค์กร

5. แบบยอมกันไป (Accommodating) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเอาชนะในระดับต่ำ และแสดงพฤติกรรมร่วมมือในระดับสูง เป็นพฤติกรรมที่เน้นการเอาใจผู้อื่น ยอมให้ผู้อื่น เป็นผู้เสียดุล ปล่อยให้ผู้อื่นดำเนินการไปตามที่เขาต้องการ แม้เราจะไม่เห็นด้วยก็ตาม ผลคือฝ่ายหนึ่งแพ้และอีกฝ่ายหนึ่งชนะ (Lose-Win) โดยเป็นการยอมเพื่อระงับความขัดแย้ง แต่ปัญหาจริง ๆ ยังคงไม่ได้รับการแก้ไข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 52, 59) ศึกษาและเสนอแนะนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ โดยได้ลงพื้นที่ศึกษาการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำที่จังหวัดพิจิตรและพิษณุโลก พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความขัดแย้งของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำและชุมชน โดยรอบในเรื่องค่าเวนคืนที่ดินและค่าเรือถอนบ้านเรือนในเขตพื้นที่ที่จะขอประทานบัตร ขาดการสื่อสารหรือการทำมวลชนสัมพันธ์ทำให้ชุมชนไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร รวมถึงยังไม่มีกระบวนการในการแก้ไขปัญหากรณีเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการที่ได้สิทธิในการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

เบญญาดา ดิลกชนสถิต (2556 :89 - 90) พบว่า ความขัดแย้งระหว่าง ผู้ ประกอบการเหมืองแร่กับชุมชนมีสาเหตุมาจาก การมองผลประโยชน์จากการมีเหมืองแร่ในท้องถิ่นต่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับชุมชน การที่ ประกอบการไม่ได้ ดำเนินการ ต ม ม า ต ร ก า ร านสิ่งแวดล้อม จนก ่อให้ เกิดผลกระทบกับชุมชน และได้มีข้อเสนอแนวทางการแก้ ไขปัญ ญาความขัดแย้งหลายแนวทาง ได้แก่ 1) การเจรจาไกล เกลี่ยโดยคนกลาง 2) การประนีประนอม 3) การตรวจสอบข้อเท็จจริง 4) การรับฟัง ึ่งความคิดเห็น ญาความเดือดร้อน และ ค ำ เ นื น ก า ร แ ก้ ไข ปัญ ญา 5) การจัดตั้งคณะกรรมการรับเรื่องร้องเรียนและตรวจสอบเรื่องร้องเรียน 6) การให้ ผู้

ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 7) การดำเนินการตามกฎหมายและมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม และ 8) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

วิษณุ ทับเที่ยง (2557 : 43) พบว่า ปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากการทำเหมืองแร่ทองคำที่อุปทานในผลประโยชน์ตอบแทนยังไม่ตอบสนองต่ออุปสงค์ได้นั้น เกิดจากสาเหตุสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผลประโยชน์ไม่ตกถึงมือประชาชนโดยตรง 2) การเรียกร้องขอความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของชุมชนไม่ได้รับการตอบสนอง 3) ชุมชนได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพและอนามัย 4) การจัดสรรค่าภาคหลวงแร่ที่ยังไม่เป็นธรรม ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์พบว่า แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งที่เหมาะสมกับสาเหตุ 4 ประการข้างต้น คือ แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งแบบประนีประนอม เพื่อให้เกิดการเจรจาหรือหาข้อยุติที่ทำให้ทุกฝ่ายพอใจแล้วนำมากำหนดเป็นโครงการหรือแผนงานที่เป็นข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนแนวทางในการแก้ปัญหา

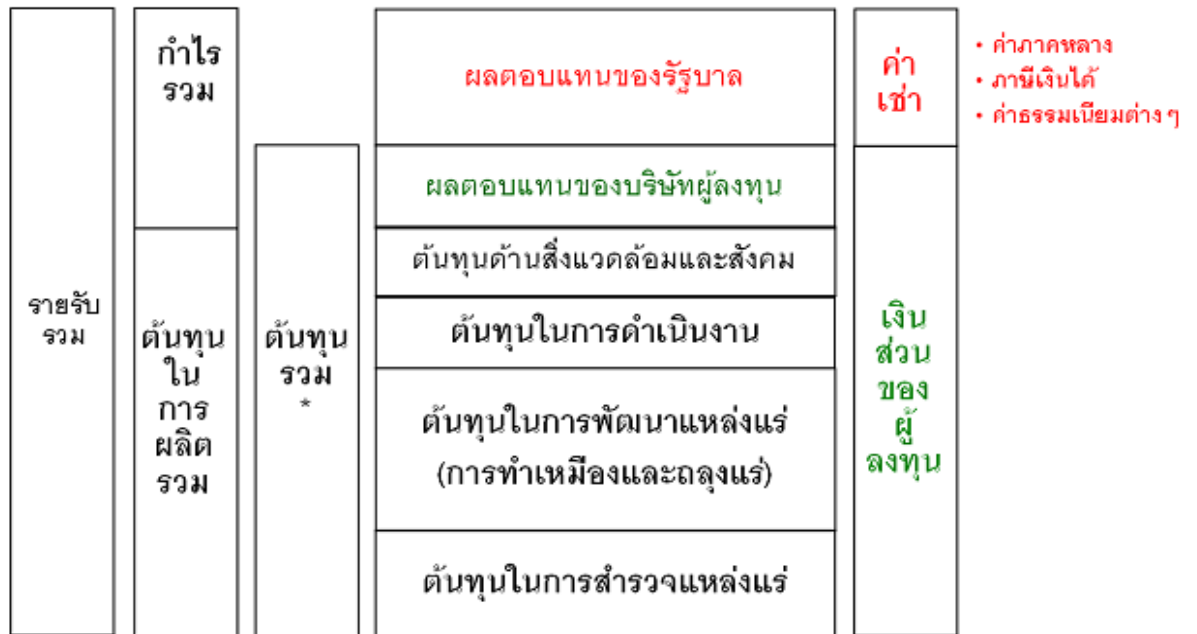
การจัดเก็บและจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม

1. การจัดเก็บผลประโยชน์

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-6) ระบุว่า ผลประโยชน์โดยตรงที่เป็นตัวเงินจากการพัฒนาแห่งแร่ทองคำในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือค่าเช่าทรัพยากร (Resource rent) ซึ่งหมายถึง ผลประโยชน์ที่ได้จากการขายทองคำหักด้วยต้นทุนและผลตอบแทนจากการลงทุนแล้ว (แผนภาพที่ 2 - 2)

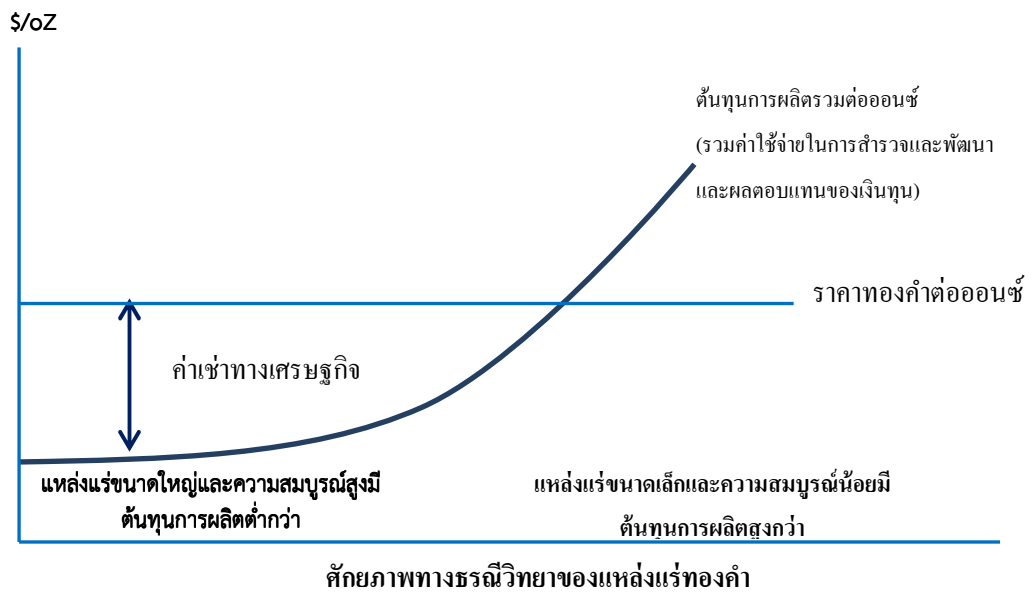
แผนภาพที่ 2 - 2 ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือค่าเช่าทรัพยากร (Resource rent)

ที่มา: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-7)

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-6) ให้ข้อเสนอแนะว่า รัฐควรกำหนดค่าเช่าทรัพยากรอย่างเหมาะสมตามศักยภาพหรือโอกาสที่จะค้นพบแหล่งแร่ทองคำที่พัฒนาได้คุ้มค่า ซึ่งแต่ละประเทศจะแตกต่างกันตามศักยภาพทางธรณีวิทยาของตนเอง ทั้งนี้ โดยทั่วไปขนาดและความสมบูรณ์ของแหล่งแร่จะส่งผลโดยตรงต่อต้นทุนการทำเหมืองแร่ หากประเทศใดมีแหล่งแร่ที่มีความได้เปรียบในแง่ของต้นทุนการผลิตต่ำกว่า จะทำให้เกิดค่าเช่าทางเศรษฐกิจของทรัพยากรมากกว่า (แผนภาพที่ 2 - 3)

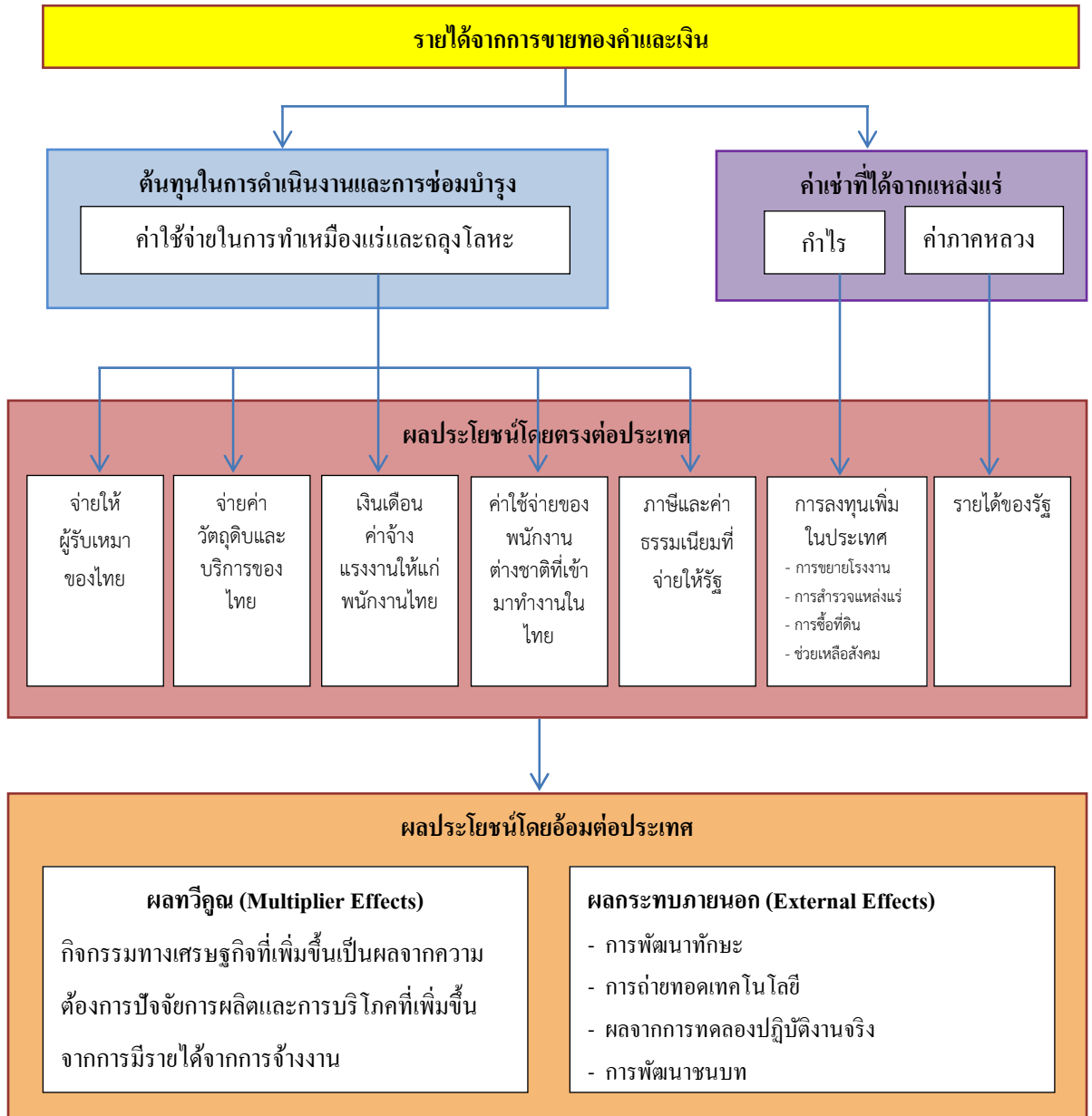
แผนภาพที่ 2 - 3 ความสัมพันธ์ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจกับศักยภาพทางธรณีวิทยา
ของแหล่งแร่ทองคำ

ที่มา: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-7)

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-8) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำส่วนหนึ่งจะถูกกระจายโดยตรงสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างผู้รับเหมา ค่าใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบและบริการของไทย เงินเดือนค่าจ้างแรงงานของพนักงานชาวไทย เป็นต้น (แผนภาพที่ 2 - 4)

แผนภาพที่ 2 - 4 ผลประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งแร่ทองคำ

ที่มา: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-9)

นอกจากนี้ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-9) ชี้ให้เห็นว่า การลงทุนในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ก่อให้เกิดผลทวีคูณทางเศรษฐกิจ เกิดการกระจายรายได้ ลดปัญหา

การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองหลวง ก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภค รวมถึงสร้างความเชื่อมโยงไปข้างหน้าในฐานะวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมต่อเนื่องอีกด้วย (แผนภาพที่ 2 - 5)

แผนภาพที่ 2 - 5 ผลประโยชน์ทางอ้อมจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่

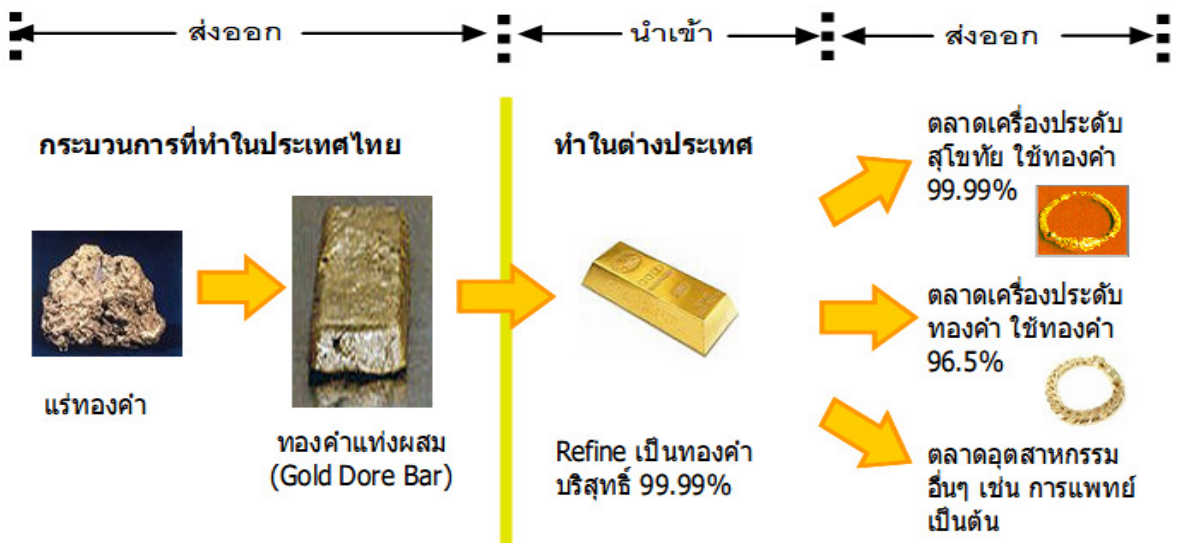
ที่มา: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-10)

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 37) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการผลประโยชน์จากการทำเหมืองแร่ทองคำเอาไว้หลายประการ เช่น ควรจำแนกประเภทแหล่งแร่ทองคำออกเป็นเหมืองแร่มาตรฐานขนาดใหญ่ หรือเหมืองขนาดเล็กและขนาดกลาง ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์การขออนุญาตสำรวจให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่ โดยส่งเสริมให้มีการประเมินพื้นที่ศักยภาพแร่ทองคำในโครงการขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพแหล่งแร่ เพื่อให้ได้ผู้ประกอบการที่มีประสิทธิภาพในการผลิตเข้ามาดำเนินการ โดยภาครัฐสามารถได้ประโยชน์สูงสุดจากการประเมิน กำหนดให้ผู้ผลิตทองคำจากเหมืองแร่ทองคำต้องทำการปรับปรุง

คุณภาพทองคำโดยการถลุงแร่ทองคำภายในประเทศ เพื่อส่งเสริมความต่อเนื่องของอุตสาหกรรมทองคำให้ครบวงจร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 42-43) ชี้ให้เห็นว่า แร่โลหะทองคำผสมที่ได้จากการผลิตในประเทศทั้งหมดจะถูกส่งไปทำให้บริสุทธิ์ในต่างประเทศ โดยเสียค่า Refine ประมาณ 8.9 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อกิโลกรัม หรือประมาณร้อยละ 0.235 ของมูลค่าโลหะทองคำผสม และมีค่าใช้จ่ายในการขนส่งประมาณร้อยละ 0.17 ของมูลค่าโลหะทองคำผสม ในขณะที่ผู้ค้าทองคำในประเทศมีการนำเข้าทองคำบริสุทธิ์มาแปรรูปเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ หรือส่งออกต่อไป (แผนภาพที่ 2 - 6)

แผนภาพที่ 2 - 6 ห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ของทองคำในประเทศไทย

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 43)

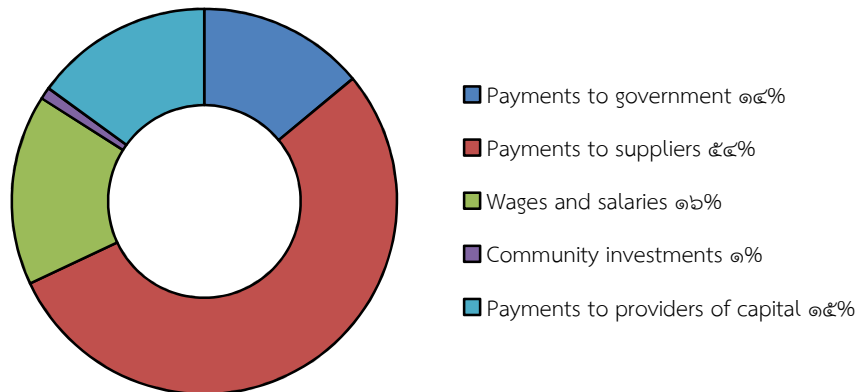
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 56, 61) ระบุว่า นโยบายการทำเหมืองแร่ทองคำในปัจจุบันถูกระงับไว้ในประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม มุ่งส่งเสริมการทำเหมืองแร่ทองคำเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยอาจจะยังไม่ครอบคลุมมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนและการสร้างมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้ เห็นว่าภายหลังจากมีการปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำจากอัตราคงที่ในระดับร้อยละ 2.5 มาเป็นอัตราก้าวหน้าตามราคาทองคำ ส่งผลอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำของไทยอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำที่จัดเก็บใน

ต่างประเทศ ทั้งเอเชียและยุโรป อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า การจัดเก็บในอัตราดังกล่าวจะมีความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจเมื่อเปรียบเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไป อีกทั้งอุตสาหกรรมนี้ยังได้รับการส่งเสริมการลงทุน ทำให้รัฐสูญเสียรายได้ในรูปภาษีเงินได้นิติบุคคล จึงเสนอให้ยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนการทำเหมืองแร่เนื่องจากเป็นขั้นตอนการผลิตสินค้าต้นน้ำ ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนามูลค่าเพิ่มตามห่วงโซ่การผลิต โดยให้มีการส่งเสริมการลงทุนในขั้นตอนการสร้างมูลค่าเพิ่มตามห่วงโซ่การผลิตแทน เช่น กิจกรรมการนำแยกแร่ทองคำออกจากโลหะ กิจกรรมการแปรรูปทองคำเป็นเครื่องประดับ เป็นต้น

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555 : 7-1 ถึง 7-8) ให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่หลายประการ เช่น การปรับอัตราค่าธรรมเนียมการใช้เนื้อที่เป็นอัตราก้าวหน้าเพื่อกระตุ้นให้ผู้ขอเร่งสำรวจและคืนพื้นที่ที่ผ่านการสำรวจแล้ว การประมวลเสนอผลประโยชน์พิเศษแก่รัฐเพื่อสิทธิขออนุญาตอาชญาบัตรพิเศษ การปรับอัตราผลประโยชน์พิเศษแก่รัฐในอัตราก้าวหน้าตามมูลค่าแหล่งแร่ เป็นต้น

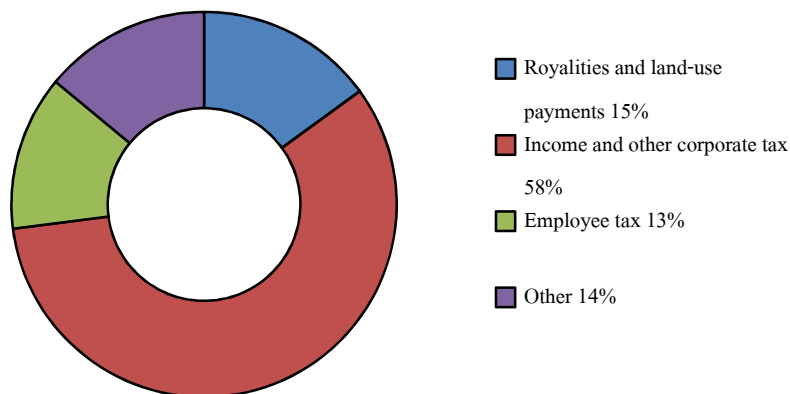
Maxwell Stamp Plc. (2015 : 16) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในต่างประเทศ พบว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศหลายรูปแบบ และชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่หรือค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ใช้จ่ายภายในประเทศส่วนใหญ่จะตกอยู่กับภาคธุรกิจหรือ Supplier ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ในขณะที่ผลประโยชน์ที่ตกอยู่กับภาครัฐมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 14 ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ชำระให้แก่รัฐส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปภาษีเงินได้ถึงประมาณร้อยละ 58 ในขณะที่ค่าภาคหลวงแร่และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการใช้ที่ดินมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 15 เท่านั้น (แผนภาพที่ 2 - 7 และ 2 - 8)

แผนภาพที่ 2 - 7 สัดส่วนค่าใช้จ่ายภายในประเทศของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ

ที่มา: Maxwell Stamp Plc. (2015 : 16)

แผนภาพที่ 2 - 8 สัดส่วนค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำชำระให้แก่ภาครัฐ

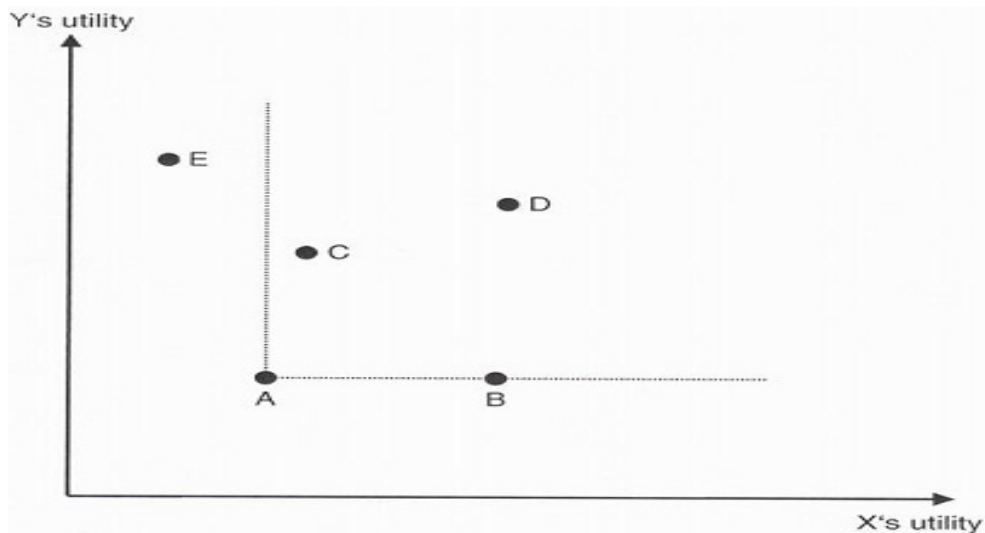
ที่มา: Maxwell Stamp (2015 : 16)

สมลักษณ์ หุตานุวัตร (2559 : 1) ชี้ให้เห็นว่า การทำเหมืองแร่ทองคำได้ถูกสำรวจและให้สิทธิขาดในการทำเหมืองด้วย พ.ร.บ.แร่ และ พ.ร.บ.ส่งเสริมการลงทุน ทำให้นักลงทุนต่างชาติได้รับข้อยกเว้นสำคัญหลายประการ คือ การได้รับการส่งเสริมการลงทุนทำให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 2 ครั้ง ครั้งละ 8 ปี รวม 16 ปี นอกจากนี้ ผลผลิตทองคำถูกส่งออกไปต่างประเทศทั้งหมด อันไม่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในห่วงโซ่การผลิตตามเจตนารมณ์ของการส่งเสริมการลงทุนแต่อย่างใด ซึ่งประเทศไทยกลับได้รับผลตอบแทนเป็นค่าภาคหลวงและเงินผลตอบแทนพิเศษน้อยมากเมื่อเทียบกับมูลค่าผลผลิตทองคำที่ผลิตได้

2. การจัดสรรผลประโยชน์

ปกป้อง จันวิทย์ (2554 : 66 - 83) ให้คำจำกัดความว่าประสิทธิภาพ (ในทางเศรษฐศาสตร์) หมายถึง การที่สังคมได้รับประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรที่มี หากสังคมมีเป้าหมายของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างชัดเจน และมีวิธีสู่เป้าหมายดังกล่าวมีหลายทาง สังคมควรเลือกทางที่มีประสิทธิภาพที่สุด โดยเลือกทางที่ให้ผลลัพธ์มากที่สุด ใช้ต้นทุนต่ำที่สุด สมาชิกในสังคมพึงพอใจมากที่สุด หรือสังคมได้รับสวัสดิการสูงสุด ตามแต่เป้าหมายที่สังคมต้องการ ทั้งนี้ วิลเฟรโด พारेโต (Vilfredo Pareto) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอิตาลี เป็นผู้นำเสนอหลักเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานว่าด้วยประสิทธิภาพ โดยหลักประสิทธิภาพแบบพारेโต คือ สภาพการณ์ที่ไม่สามารถทำให้คน ๆ หนึ่งได้รับสวัสดิการสูงขึ้น โดยที่ไม่ทำให้คนอื่นมีสวัสดิการแย่งลงกว่าสถานะเดิมแม้แต่คนเดียว หากการแลกเปลี่ยน การต่อรอง หรือการตัดสินใจอันใดทางเศรษฐกิจอยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น ถือว่า บรรลุประสิทธิภาพแบบพारेโต (Pareto Optimality)

แผนภาพที่ 2 - 9 หลักประสิทธิภาพของพारेโต

ที่มา: ปกป้อง จันวิทย์ (2554 : 71)

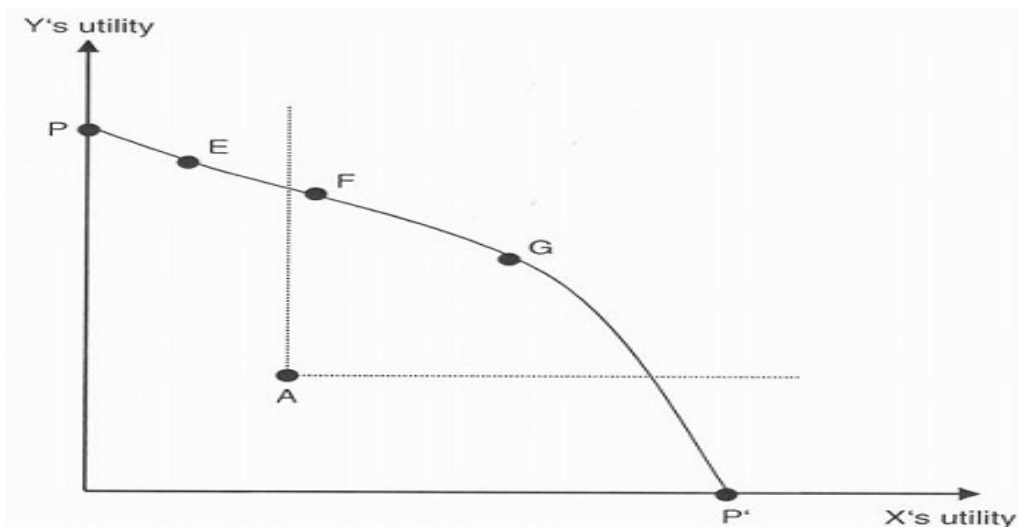
แผนภาพที่ 2 - 9 แสดงตัวอย่างของหลักประสิทธิภาพแบบพारेโต หากสมมติว่าสังคมประกอบด้วยคนเพียง 2 คน คือ X และ Y สภาพการณ์ตั้งต้นของทั้งคู่ คือ จุด A ซึ่งกำหนดระดับอรรถประโยชน์ตั้งต้นของทั้งคู่ ตามหลักประสิทธิภาพแบบพारेโตอาจมีการเปลี่ยนแปลงที่ช่วยยกระดับสวัสดิการของสังคมให้สูงขึ้นได้ หรือ Pareto improvement นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สังคมเคลื่อนย้ายจากจุด A ไปยังจุด B C และ D (หรือจุดใด ๆ ที่อยู่ทางขวาบนของกรอบเส้นประในแผนภาพที่ 2-9 ซึ่งล้วนเป็น Pareto superior เมื่อเทียบกับจุด A) ณ จุด B เป็นจุดที่ X

ได้รับอรรถประโยชน์เพิ่มมากขึ้น ขณะที่ Y มีอรรถประโยชน์เท่าเดิม ส่วนจุด C และ D เป็นจุดที่ทั้ง X และ Y ต่างได้รับอรรถประโยชน์สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สังคมเคลื่อนย้ายจากจุด A ไปยังจุด E ซึ่งแม้ว่า Y จะได้รับอรรถประโยชน์มากขึ้น แต่ X กลับได้รับอรรถประโยชน์น้อยลง จึงไม่สอดคล้องกับหลักประสิทธิภาพแบบพारेโต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็น Pareto inferior ซึ่งไม่พึงปรารถนาตามหลักประสิทธิภาพแบบพारेโต

ปกป็อง จันวิทย์ (2554 : 66 - 83) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หากใช้หลักประสิทธิภาพแบบพारेโต บทบาทที่พึงปรารถนาของรัฐบาลย่อมมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น นั่นคือ การประกาศนโยบายหรือออกกฎหมายที่มีแต่ผู้ชนะ โดยไม่มีผู้แพ้เลย ซึ่งเป็นไปได้ยาก และทำให้สังคมเสียผลประโยชน์ที่พึงได้ เนื่องจากในหลายกรณี แม้จะมีผู้เสียผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายหรือกฎหมาย แต่ก็จะมีผู้ได้ผลประโยชน์เสมอ และเป็นไปได้ที่ผลประโยชน์ที่เกิดแก่สังคมสูงกว่าต้นทุนที่สังคมต้องแบกรับ ซึ่งทำให้สวัสดิการสุทธิของสังคมสูงขึ้น ทั้งนี้ นิโคลัส คาลดอร์ (Nicholas Kaldor) และจอห์น ฮิกส์ (John Hicks) เสนอเกณฑ์ว่าด้วยประสิทธิภาพที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ทั่วไปในโลกความจริงกว่าหลักพारेโต กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรถือว่ามีประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ หากทำให้สวัสดิการสุทธิของสังคมส่วนรวมสูงขึ้น หรือทำให้ความมั่งคั่งของสังคมสูงขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ (Wealth maximization) แม้ว่าในระดับหน่วยย่อยอาจมีผู้เสียประโยชน์หรือได้รับสวัสดิการลดลงก็ตาม

แผนภาพที่ 2 - 10 หลักประสิทธิภาพของคาลดอร์-ฮิกส์

ที่มา: ปกป็อง จันวิทย์ (2554 : 76)

แผนภาพที่ 2-10 แสดงหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ โดยสมมติว่า สภาพการณ์ตั้งต้นเป็นเช่นเดียวกับสภาพการณ์ในแผนภาพที่ 2-9 จากภาพ จุด E เป็นจุดที่ไม่บรรลุ ประสิทธิภาพแบบพारेโต เพราะอรรถประโยชน์ของ X ลดลง ขณะที่อรรถประโยชน์ของ Y เพิ่มขึ้น แต่หากพิจารณาโดยใช้หลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ อาจสามารถบรรลุ ประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ได้ หากความสูญเสียของ X มีศักยภาพที่จะได้รับการชดเชยจาก Y ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกแบบหนึ่ง หากมีหนทางในการแบ่งสรรและกระจายความมั่งคั่งหรือผลประโยชน์ ระหว่าง X กับ Y เสียใหม่เพื่อชดเชยความสูญเสีย ของผู้สูญเสียสวัสดิการในภายหลัง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552) พบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองแร่ของประเทศไทยยังไม่มีกำหนดเรื่องการแบ่งปัน ผลประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบและไม่มีกำหนดพื้นที่แนวกันชนรอบเหมือง (Buffer zone) ตลอดจนไม่มีกระบวนการสร้างความรู้ให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบเรื่องสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติกำหนด แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ พบว่า การจัดสรรผลประโยชน์จากค่าหลวงแร่ให้ท้องถิ่นยังไม่มีความเป็นธรรมต่อพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับ ผลกระทบ เนื่องจากปัจจุบันมีการแบ่งค่าภาคหลวงให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ เทศบาลอื่น ๆ ในพื้นที่ประทานบัตรร้อยละ 20 ในขณะที่พื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในเขตประทานบัตรแต่ ได้รับผลกระทบจะได้รับเงินเฉลี่ยจากส่วนแบ่งร้อยละ 10 ของค่าภาคหลวงแร่ทั้งหมด ซึ่งเท่ากับ อบต. หรือเทศบาลอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับผลกระทบทั้งหมด นอกจากนี้ ยังเสนอให้มีการจัดตั้งกองทุน พัฒนาชุมชนเพื่อช่วยเหลือด้านสาธารณูปโภคในชุมชน และกองทุนพัฒนา อบต. อีกด้วย

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555) ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนิน กิจกรรมเหมืองแร่ในประเทศไทย ซึ่งโครงการทั้งหลายได้ส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้านต่อประชาชน และชุมชนในพื้นที่ หน่วยงานของรัฐและบริษัทเหมืองแร่ที่เกี่ยวข้อง ควรใช้หลักการของ Kaldor-Hicks วิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจ เพราะหลักการนี้ได้พิจารณาถึงผลกระทบทั้งทางด้าน สิ่งแวดล้อมและสังคมในวงที่กว้างกว่าการวิเคราะห์ผลได้-ผลเสียของโครงการ หรือการวิเคราะห์ถึง ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) แต่เพียงอย่างเดียว และการวิเคราะห์ผลกระทบตามหลักการของ

Kaldor-Hicks จะให้ความยุติธรรมกับประชาชน หรือชุมชนที่อยู่ทั้งในและรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งโครงการ ซึ่งการพิจารณาตามหลักการดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการได้มากขึ้น นอกจากนี้ ได้เสนอให้มีการจัดสรรรายได้จากการประกอบกิจการเหมืองแร่บางส่วนให้ประชาชนและชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง หรือจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในพื้นที่ เพื่อการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน

จุกาธาตัน ชมพันธ์ (2555 : 126, 133-134) ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ทั้งนี้ หลักการเน้นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งได้หลายวิธี และหลายระดับ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดในการแบ่งจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจสามารถจัดระดับจากระดับต่ำสุดไปสู่อันดับสูงสุดได้ 7 ระดับ (แผนภาพที่ 2 - 11)

ที่มา: จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555 : 133)

1. ระดับการให้ข้อมูล (Informing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำที่สุด โดยรัฐหรือเจ้าของโครงการ ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเมื่อกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกคิดริเริ่มแล้ว โดยประชาชน มีสิทธิเพียงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น โดยไม่มีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นหรือเกี่ยวข้องใด ๆ กับการตัดสินใจนั้น ๆ วิธีการให้ข้อมูลมีได้หลายเทคนิควิธีการ เช่น การประกาศผ่านหนังสือพิมพ์ การแจกแผ่นพับ การแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

2. ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) เป็นระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเมื่อประชาชนผู้มีส่วนได้เสียได้รับข้อมูลข่าวสารแล้ว พวกเขาจะสามารถที่จะค้นหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์ความจำเป็นและความต้องการของกิจกรรมหรือโครงการ และพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียของทางเลือกต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น โดยที่รัฐหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจเชิญชวนให้ประชาชน ผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรม หรือ โครงการนั้น ๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่อไป

3. ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เป็นระดับที่มีการเปิดโอกาสให้มีการเจรจากันอย่างเป็นรูปแบบระหว่างผู้กำหนดนโยบาย เจ้าของโครงการ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบและสาธารณชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำข้อมูล และผลการศึกษามาปรึกษาหารือกับประชาชนในประเด็นปัญหา ทางเลือก ทางแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย/โครงการนั้น ๆ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น ได้ แต่ไม่มีหลักประกันว่าแนวความคิดเหล่านั้นจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสม และมีผลต่อการตัดสินใจเพียงใด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในระดับนี้

4. ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) เป็นระดับที่เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทาง มีขอบเขตที่กว้างขึ้น มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับโครงการ เปิดโอกาสให้มีการวางแผนร่วมกันในการเตรียมหรือการดำเนินโครงการ โดยเฉพาะความคิดเห็นที่นำไปสู่การลดผลกระทบที่อาจเกิดจากการดำเนินโครงการหรือการลดปัญหาความขัดแย้ง เหมาะสำหรับการ พิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อน หรือมีข้อโต้แย้งมาก อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจตัดสินใจยังคง อำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้าย วิธีการมีส่วนร่วม เช่น การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม กลุ่มที่ปรึกษา

5. ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) ระดับนี้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ผู้ดำเนินนโยบาย/โครงการ และประชาชนร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติตามนโยบาย หรือดำเนินโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้

6. ระดับการร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated Power) เป็นระดับที่ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยนกับผู้มีอำนาจตัดสินใจ และสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายและโครงการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมาก เนื่องจากประชาชนจะทำหน้าที่เฝ้าระวัง ติดตาม ตรวจสอบ และเตือนภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรม หรือโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน สังคม และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยรูปแบบของการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลอาจอยู่ในรูปของการจัดตั้งคณะกรรมการกลางที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียที่ครอบคลุมทุกภาคส่วน

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นสูงสุด โดย ประชาชนสามารถริเริ่มนโยบาย วางแผนและดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้เองตั้งแต่ต้น โดยเจ้าหน้าที่/ หน่วยงานของรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 53, 70) พบว่า ในอดีตที่ผ่านมาการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำยังดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในขณะนั้น โดยเฉพาะเรื่องสิทธิชุมชน ที่กำหนด

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา การได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ได้เสนอให้เพิ่มรูปแบบการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในพื้นที่โครงการและผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่โครงการ โดยพัฒนากระบวนการให้ประชาชน/ชุมชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ตั้งแต่ช่วงก่อนการอนุญาต ระหว่างการทำเหมือง และช่วงก่อนการปิดเหมือง

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552 : 8-22 และ 8-34) นำเสนอแนวคิดการสร้างสมดุลในการพัฒนาแหล่งแร่ โดยใช้หลักการ “ให้มีการมีส่วนร่วมระบบไตรภาคี (Public, Private and People Participation: 4P)” เสนอให้มีการจัดตั้งเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาแหล่งแร่ทองคำของประเทศไทย เพื่อลดช่องว่าง เชื่อมความสัมพันธ์ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมระหว่างเหมืองแร่กับชุมชน นอกจากนี้ เสนอให้มีการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นและสังคมได้มีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็นตั้งแต่ขั้นตอนการขออนุญาตสำรวจ จนถึงการพัฒนาแหล่งแร่ไปเป็นเหมืองแร่ทองคำและการพัฒนาพื้นที่หลังการทำเหมืองแร่ทองคำ ในแง่ของเทคโนโลยีการผลิตทองคำ ดันทุนการสำรวจและพัฒนา รวมถึงความเสี่ยงจากการลงทุนซึ่งมีความไม่แน่นอนทางธรณีวิทยา พร้อมทั้งผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรได้รับในระดับที่มีความเหมาะสมอย่างเป็นธรรมทุกฝ่าย ทั้งนี้ เสนอให้จัดตั้งเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชนที่อยู่ในแหล่งแร่ทองคำ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางที่เหมาะสมและสร้างความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนา เพื่อลดปัญหาด้านสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแหล่งแร่

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555 : 6-27 และ 7-16) พบว่า ประชาชนและชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในขั้นการพิจารณาอนุญาตการประกอบกิจการเหมืองแร่ได้ 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนการขอความเห็นชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งให้ผู้ใหญ่บ้านเชิญคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งคำขอประทานบัตร องค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ที่มี

สำนักงานตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งคำขอประทานบัตร ประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ห่างจากแนวเขตคำขอประทานบัตรในรัศมี 500 เมตร และผู้ครอบครองที่ดินที่อยู่ติดกับแนวเขตคำขอประทานบัตรเข้าร่วมประชุมด้วย 2) ขั้นตอนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งกำหนดให้ที่ปรึกษาผู้จัดทำรายงาน EIA ต้องดำเนินการตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรกในระหว่างเริ่มต้นโครงการ โดยรับฟังความคิดเห็นต่อร่างข้อเสนอโครงการและขอบเขตการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลกับประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับโครงการที่จะเกิดขึ้นและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ รวมถึงขอบเขตการศึกษาด้วย และครั้งที่สองในระหว่างการเตรียมจัดทำรายงานและมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนมีความมั่นใจในรายงาน EIA ทั้งนี้ เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนทั้ง 2 ขั้นตอน ไม่ใช่เป็นการให้อำนาจประชาชนและชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจอนุญาตหรือไม่อนุญาตโครงการทำเหมืองแร่โดยเด็ดขาด แต่เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงการระหว่างประชาชนและผู้ประกอบการ ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นทั้ง 2 ขั้นตอนน่าจะเพียงพอตามจุดประสงค์ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐควรกำกับดูแลให้มีการดำเนินการอย่างครบถ้วนและโปร่งใสตามหลักการและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและชุมชนอย่างแท้จริง

ความรับผิดชอบต่อสังคมจากการประกอบกิจการ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552 : 2-5) ระบุว่า ธนาคารโลกให้คำจำกัดความว่า Corporate Social Responsibility (CSR) คือ ความมุ่งมั่นขององค์การธุรกิจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยดูแลบุคลากรขององค์การรวมถึงครอบครัวของบุคลากร ตลอดจนชุมชนและสังคม โดยมุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ CSR สามารถแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

1. CSR-after-process คือ การดำเนินกิจกรรมขององค์กร เพื่อสร้างให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในด้านต่าง ๆ โดยกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นมักแตกต่างหากจากการดำเนินธุรกิจที่เป็นกระบวนการหลักของกิจการและเกิดขึ้นภายหลัง

2. CSR-in-process คือ การดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่ในกระบวนการทำงานหลักของกิจการ หรือเป็นการทำธุรกิจที่หากำไรอย่างมีความรับผิดชอบต่อ

3. CSR-as-process คือ การดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรที่ดำเนินงานโดยไม่แสวงหาผลกำไรให้แก่ตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อยังประโยชน์ให้แก่สังคมในทุกกระบวนการของกิจการ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552 : 2-4) ระบุว่า CSR สามารถจำแนกได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่ ชนิดแรก CSR แท้ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคมเป็นที่ตั้ง ตัวอย่างกิจกรรมที่เป็น CSR แท้ เช่น กิจกรรมที่น้อมนำให้องค์กรและสมาชิกขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือสังคม ทำให้เกิดความใกล้ชิด ความร่วมมือกันในกิจกรรมของชุมชนหรือสังคม โดยกิจกรรมนั้นไม่ใช่ธุรกิจขององค์กร กิจกรรมที่ทำให้องค์กรสมาชิกขององค์กร เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่กับชุมชนหรือสังคมที่องค์กรตั้งอยู่ คือ ความสัมพันธ์บนฐานผลประโยชน์ร่วมกันในฐานสมาชิกของชุมชนหรือสังคมเดียวกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในฐานะผู้ให้บริการลูกค้า กิจกรรม CSR ที่เข้าไปร่วมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนหรือสังคม เน้นการพัฒนาจากรากฐานของชุมชน เป็นต้น ชนิดที่สอง CSR เทียม ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรม CSR โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อองค์กรเป็นที่ตั้ง ตัวอย่างกิจกรรมที่เป็น CSR เทียม เช่น กิจกรรมที่ทำเพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรเป็นเป้าหมายหลัก การบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์โดยปราศจากจิตสำนึก กิจกรรมที่พนักงานขององค์กรไม่ได้มีส่วนร่วม เป็นต้น

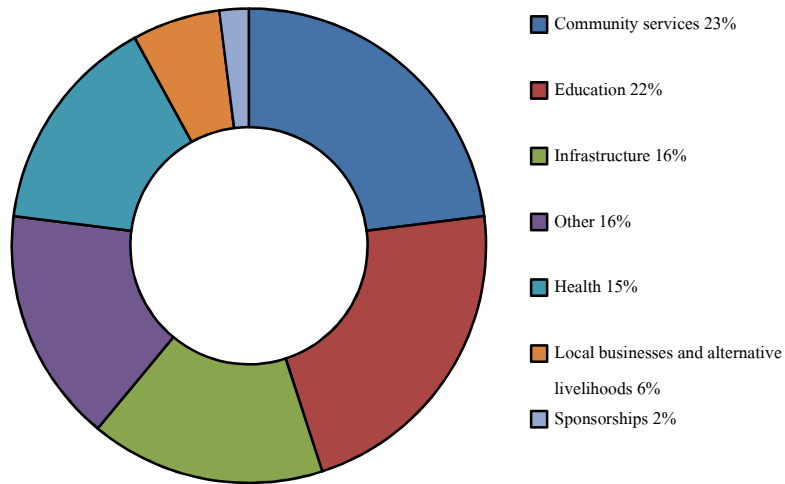
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 64) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนพบว่า ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำได้จัดให้มีงบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ประทานบัตรและพื้นที่ใกล้เคียงจำนวนหนึ่ง ซึ่งกฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องมีจำนวนเท่าไร ซึ่งในกรณีของการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำบริเวณจังหวัดพิจิตรมีงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.1 ของมูลค่าทองคำที่ผลิตได้ ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนไม่มากนัก

Maxwell Stamp Plc (2015: 26-27) พบว่า เหมืองแร่ทองคำในต่างประเทศมีการใช้จ่ายงบประมาณในการพัฒนาชุมชนประมาณร้อยละ 0.9 ของรายได้จากการขาย โดยงบประมาณส่วน

ใหญ่จะเป็นการใช้จ่ายเพื่อการบริการชุมชน สนับสนุนการศึกษา และการพัฒนาสาธารณสุขโลก
(แผนภาพที่ 2 - 12)

แผนภาพที่ 2 - 12 สัดส่วนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ
ในต่างประเทศ

Maxwell Stamp Plc (2015: 27)

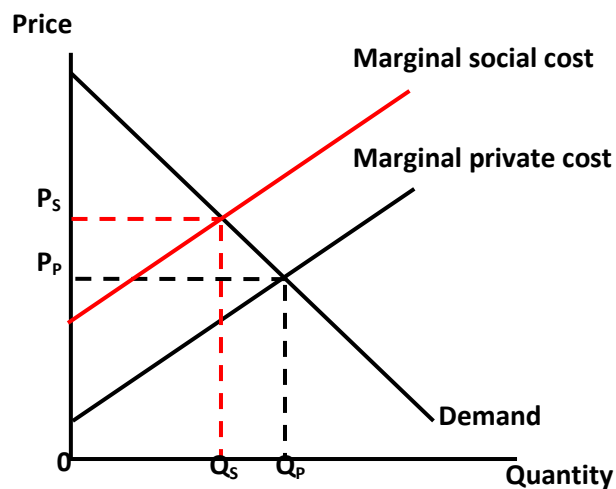
เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

จรินทร์ ชลไพศาล (2552 : 4-9) ระบุว่า ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าโดยทั่วไปแล้ว
กลไกตลาดจะก่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในบางกรณีกลไกตลาดไม่
สามารถทำงานได้ดี หรือเกิดความล้มเหลวของกลไกตลาด ซึ่งภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในกรณี

ดังกล่าว สาเหตุสำคัญของความล้มเหลวของกลไกตลาดมี 4 ประการ คือ 1) การผูกขาด 2) ความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร 3) ผลกระทบภายนอก 4) สินค้าสาธารณะ

การทำเหมืองแร่อาจก่อให้เกิดมลพิษทั้งจากตัวแร่ การขุดตัดแร่ และการนำแร่ไปใช้ ดังนั้น สามารถกล่าวได้ว่าการทำเหมืองแร่อาจก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบ เนื่องจากมลพิษส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือสังคมอื่นๆ โดยที่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ก่อมลพิษไม่ได้ตั้งใจจะทำให้เกิดขึ้น เช่น การระเบิดหินก่อให้เกิดฝุ่นละอองซึ่งอาจทำให้ประชาชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงเหมืองหินเป็นโรกระบบทางเดินหายใจ โดยที่ผู้ประกอบการเหมืองหินไม่ได้ตั้งใจที่จะทำร้ายชาวบ้านแต่อย่างใด ดังนั้น หากภาครัฐไม่แทรกแซงการทำงานของกลไกตลาด ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเฉพาะต้นทุนการผลิตส่วนตัว ไม่ได้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ทำให้ต้นทุนการผลิตและราคาของสินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น อีกทั้งปริมาณของสินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษจะมากกว่าระดับที่ควรจะเป็น

แผนภาพที่ 2 - 13 ระดับราคาและปริมาณในกรณีผลกระทบภายนอกเชิงลบ

ที่มา: จรินทร์ ชลไพศาล (2552 : 5)

แผนภาพที่ 2 - 13 นี้ให้เห็นว่าหากปล่อยให้ผู้ประกอบการซึ่งส่วนใหญ่มีเป้าหมายที่จะแสวงหากำไรสูงสุดตัดสินใจตามกลไกตลาดแล้ว ผู้ประกอบการจะเลือกผลิตสินค้าและบริการโดยคำนึงถึงเฉพาะต้นทุนส่วนตัวทำให้ราคาสินค้าและบริการอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าในระดับที่ควรจะเป็น ($P_p < P_s$) และปริมาณสินค้าและบริการมากกว่าระดับที่ควรจะเป็น ($Q_p > Q_s$) ดังนั้น ในกรณีเกิด

ผลกระทบภายนอกเชิงลบนี้รัฐบาลจำเป็นจะต้องแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาดเพื่อให้ระดับสินค้าและบริการอยู่ในระดับที่ควรจะเป็น (Q_s)

นอกจากมลพิษจะเป็นปัญหาด้านผลกระทบภายนอกเชิงลบแล้ว มลพิษยังมีลักษณะเป็นปัญหาสินค้าสาธารณะ (Public goods) อีกด้วย ปัญหาของสินค้าสาธารณะในทางเศรษฐศาสตร์คือ ถึงแม้ว่าสังคมจะมีความต้องการที่จะกำจัดมลพิษ แต่ตลาดไม่ทราบอุปสงค์รวมที่แท้จริงของการกำจัดมลพิษ เนื่องจากจะมีกลุ่มคนบางส่วนที่พยายามหลีกเลี่ยงไม่แสดงตนที่จะรับภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวแม้จะได้ประโยชน์จากการกำจัดมลพิษ หรือเรียกว่าปัญหา Free rider problem หากภาครัฐไม่เข้ามาแทรกแซงกลไกตลาดการกำจัดมลพิษอาจไม่เกิดขึ้น หรืออาจมีระดับต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็นเช่นเดียวกันกับกรณีผลกระทบภายนอกเชิงลบ กล่าวโดยสรุป การผลิตสินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่น การทำเหมืองแร่ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบและเป็นสินค้าสาธารณะ การจัดสรรทรัพยากรโดยกลไกตลาดไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาด

เครื่องมือของภาครัฐในการบริหารจัดการปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการประกอบการแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก

1. มาตรการบังคับและควบคุม (Command and control) แบ่งมาตรการบังคับและควบคุมในการแก้ปัญหาภาวะออกเป็น 3 ประการ ได้แก่ 1) การห้ามผลิตสินค้าหรือบริการที่ก่อให้เกิดมลพิษ 2) การอพยพผู้ที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษให้ห่างจากแหล่งกำเนิด 3) การกำหนดมาตรฐานสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ มาตรฐานสิ่งแวดล้อมด้านเทคนิค หมายถึงมาตรฐานที่กำหนดให้ผู้ปล่อยมลพิษใช้เทคนิค เทคโนโลยี อุปกรณ์ หรือกระบวนการผลิตเพื่อควบคุมมลพิษตามที่หน่วยงานภาครัฐกำหนด และมาตรฐานสิ่งแวดล้อมแบบมุ่งเน้นผลสำเร็จ คือ การกำหนดมาตรฐานที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีใดๆ ครอบคลุมที่แหล่งกำเนิดมลพิษสามารถควบคุมปริมาณมลพิษให้เป็นไปตามมาตรฐาน (หรือต่ำกว่า) ได้

2. มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ (Economic instrument) ซึ่งหมายถึง สิ่งจูงใจให้แหล่งกำเนิดของเสียที่อยู่ในกระบวนการผลิตและการบริโภค ให้มีการลงทุน หรือมีพฤติกรรมไปในทางที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม นั่นคือ มีการลงทุนหรือมีพฤติกรรมในการลดการทำให้เกิดของเสีย หรือภาวะมลพิษ ทั้งนี้ มาตรการทางเศรษฐศาสตร์สามารถแบ่งตามประเภทของแรงจูงใจออกเป็น 2

ประเภทหลัก คือ 1) มาตรการที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ เป็นมาตรการที่จูงใจให้มีการกระทำสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เช่น มาตรการอุดหนุน ทั้งในรูปแบบของเงินให้เปล่า การให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และสิทธิพิเศษทางภาษี เป็นต้น 2) มาตรการที่ลดแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์ เป็นมาตรการที่จูงใจให้ไม่กระทำในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งส่วนมากใช้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter pay principles: PPPs) เช่น การเก็บภาษีหรือค่าธรรมเนียมสิ่งแวดล้อม และการค้าประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 72 - 74) เสนอให้กำหนดมาตรการการฟื้นฟูพื้นที่หลังปิดโครงการทำเหมืองแร่ทองคำให้ชัดเจนมากขึ้น เช่น การกำหนดเงื่อนไขการปลูกป่าชดเชยในรายงาน EIA การตั้งกองทุนฟื้นฟูหรือเงินค้ำประกันการฟื้นฟูที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของภาครัฐ รวมถึงกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการฟื้นฟูพื้นที่หลังปิดเหมืองไว้ในกฎหมายแร่ด้วย นอกจากนี้ เสนอแนวทางการกำหนดอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำให้ผันแปรตามศักยภาพและผลกระทบจากการทำเหมืองด้วย ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อเสนอของ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555 : 7-11) ที่เสนอว่า ค่าภาคหลวงควรมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บค่าเช่าทรัพยากรจากการทำเหมืองแร่เท่านั้น และค่าภาคหลวงแร่ไม่ใช่ภาษีสิ่งแวดล้อม หากเห็นควรแก้ปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยใช้มาตรการภาษี ควรตราระบบภาษีสิ่งแวดล้อมขึ้นมาทำหน้าที่นั้นโดยตรงและควรบังคับใช้ในวงกว้าง เนื่องจากการประกอบกิจการอื่น ๆ สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน

ผลกระทบและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 43-45) พบว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการกองมูลดิน ระบบกักเก็บกากแร่ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น รวมถึงมีการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมทั้งคุณภาพอากาศ ความดังของเสียง คุณภาพน้ำ น้ำในบ่อกักเก็บกากแร่ ปริมาณไซยาไนด์ คุณภาพน้ำใต้ดิน ตามที่กำหนดไว้ภายใต้มาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552 : 63-64) ระบุว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน การย้าย

ถิ่นฐาน รวมถึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้างเนื่องจากการใช้พื้นที่จำนวนมาก การระเบิดทำให้เกิดฝุ่น เสียง และแรงสั่นสะเทือน และอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศอีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552) พบว่า มีหน่วยงานการกำกับดูแลการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำหลายหน่วยงานซึ่งมีกฎหมายและวัตถุประสงค์ในการกำกับดูแลแตกต่างกัน และขาดการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดช่องว่างในกระบวนการกำกับดูแลการทำเหมืองแร่ นอกจากนี้ ยังไม่มีกระบวนการในการแก้ไขปัญหากรณีความขัดแย้งระหว่างชุมชนและบริษัทที่ได้สิทธิในการสำรวจและทำเหมืองแร่ และในกรณีของการทำเหมืองแร่ทองคำ ยังไม่มีมาตรการหรือกฎหมายที่บังคับใช้ในเรื่องการฟื้นฟูพื้นที่หลังการปิดเหมืองที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการกำหนดพื้นที่แนวกันชนไว้ในขั้นตอนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงเรื่องพื้นที่แนวเขตติดต่อที่ได้รับผลกระทบ ส่งผลให้การกำกับดูแล เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ มีข้อเสนอให้ปรับปรุงกระบวนการกำกับ ติดตาม และตรวจสอบ โดยเฉพาะการติดตามการปฏิบัติตามมาตรการป้องกัน และแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการทำเหมืองให้เป็นไปตามมาตรการในรายงาน EIA

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552) เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุน และกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมรวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีการทำเหมืองแร่และถลุงทองคำ ทั้งนี้ เสนอให้มีการติดตามตรวจสอบแบบไตรภาคีเพื่อควบคุมผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างการทำเหมือง โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตรวจสอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ด้วยตนเองกำหนดเงินกองทุนเพื่อค้ำประกันการฟื้นฟูพื้นที่และกองทุนพัฒนาชุมชนด้วย รวมถึงเสนอให้ปรับอัตราเงินค้ำประกันการทำเหมืองให้เหมาะสม

คณะทำงานย่อยการวางระบบการติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2559) ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงความเชื่อมโยงของกิจกรรมการทำเหมืองและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เช่น การระเบิด การเจาะ การขนย้าย การเทกอง อาจก่อให้เกิดผลกระทบด้านคุณภาพเสียง ความสั่นสะเทือน

ฝุ่นละออง ซึ่งฝุ่นละอองทำให้เกิดผลพิษทางอากาศ อาจส่งผลต่อการปนเปื้อนน้ำผิวดิน และดิน เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนวทางการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองทองคำหลายประการ ได้แก่ การตั้งคณะกรรมการ 3 ฝ่ายในการร่วมกันตรวจติดตามเพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ควรมีการตรวจวัดข้อมูลพื้นฐานก่อนทำเหมือง (Baseline data) ควรตรวจวัดเป็นระยะ ทุก 3-6 เดือน หรือตามฤดูกาล ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ (การเทียบกับค่ามาตรฐาน การเปลี่ยนแปลงจาก Baseline ความสัมพันธ์กับฤดูกาล การเปรียบเทียบแต่ละจุด และการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง) ในกรณีที่จุดตรวจวัดเป็นตัวแทนของพื้นที่ขนาดใหญ่ เสนอให้เก็บตัวอย่างแบบผสมรวม การเก็บตัวอย่างต้องควบคุมคุณภาพค้ำึงถึงประเด็นเรื่องห่วงโซ่แห่งการคุ้มครองวัตถุพยาน (Chain of custody) และความน่าเชื่อถือของห้องวิเคราะห์ด้วย

สรุป

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำมีค่อนข้างหลากหลาย เริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการก่อนที่จะมีการอนุญาตให้มีการประกอบกิจการ เช่น การออกแบบการจัดเก็บและการจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนของโครงการ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง ความรับผิดชอบต่อสังคม การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เข้ามาบริหารจัดการ ในช่วงที่มีการอนุญาตให้ประกอบกิจการเหมืองแร่ รวมถึงการแก้ไขปัญหาผลกระทบภายหลังการปิดเหมือง เช่น การฟื้นฟูพื้นที่การทำเหมือง เป็นต้น

ทั้งนี้ มีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำหลายชิ้น ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งงานศึกษาต่าง ๆ ได้ระบุถึงสาเหตุของปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งส่วนใหญ่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคตได้

บทที่ 3

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและนโยบายการสำรวจ และทำเหมืองแร่ทองคำ

ในบทนี้ จะนำเสนอการวิเคราะห์สภาพปัญหาและนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ในแง่มุมต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้

1. ภาพรวมการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของไทย
2. สภาพปัญหาข้อร้องเรียนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ
3. การสำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่โครงการเหมืองแร่ทองคำ
4. พัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ
5. ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

ภาพรวมการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของไทย

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงสถานการณ์เหมืองแร่ทองคำของไทยในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของไทย ได้แก่ ปริมาณสำรองซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพแร่ทองคำของประเทศไทย ประทานบัตรหรือสถิติเกี่ยวกับการอนุมัติอนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงสถานการณ์การผลิต การส่งออก และการนำเข้าทองคำของไทย

1. ปริมาณสำรอง

กรมทรัพยากรธรณีระบุว่า แหล่งแร่ทองคำในประเทศไทยพบได้ในทุกภาคของประเทศ มีทั้งที่เป็นแร่ปฐมภูมิหรือที่พบเป็นสายแร่ และแร่ทุติยภูมิที่ถูกพัดพาไปสะสมตัวอยู่ในลานแร่ โดยเส้นแนวแหล่งกำเนิดแร่ทองคำในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 7 แนว ดังนี้

แนวที่ 1 จากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผ่านเชียงแสน พะเยา ลำปาง ลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จนถึงอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และอำเภอลอง จังหวัดแพร่

แนวที่ 2 จากทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ถึงอำเภอฝาง จังหวัดลำพูน

แนวที่ 3 จากเชียงคาน จังหวัดเลย ผ่านหล่มสัก เพชรบูรณ์ ลพบุรี ลงมาทางใต้จนถึง
จังหวัดราชบุรี

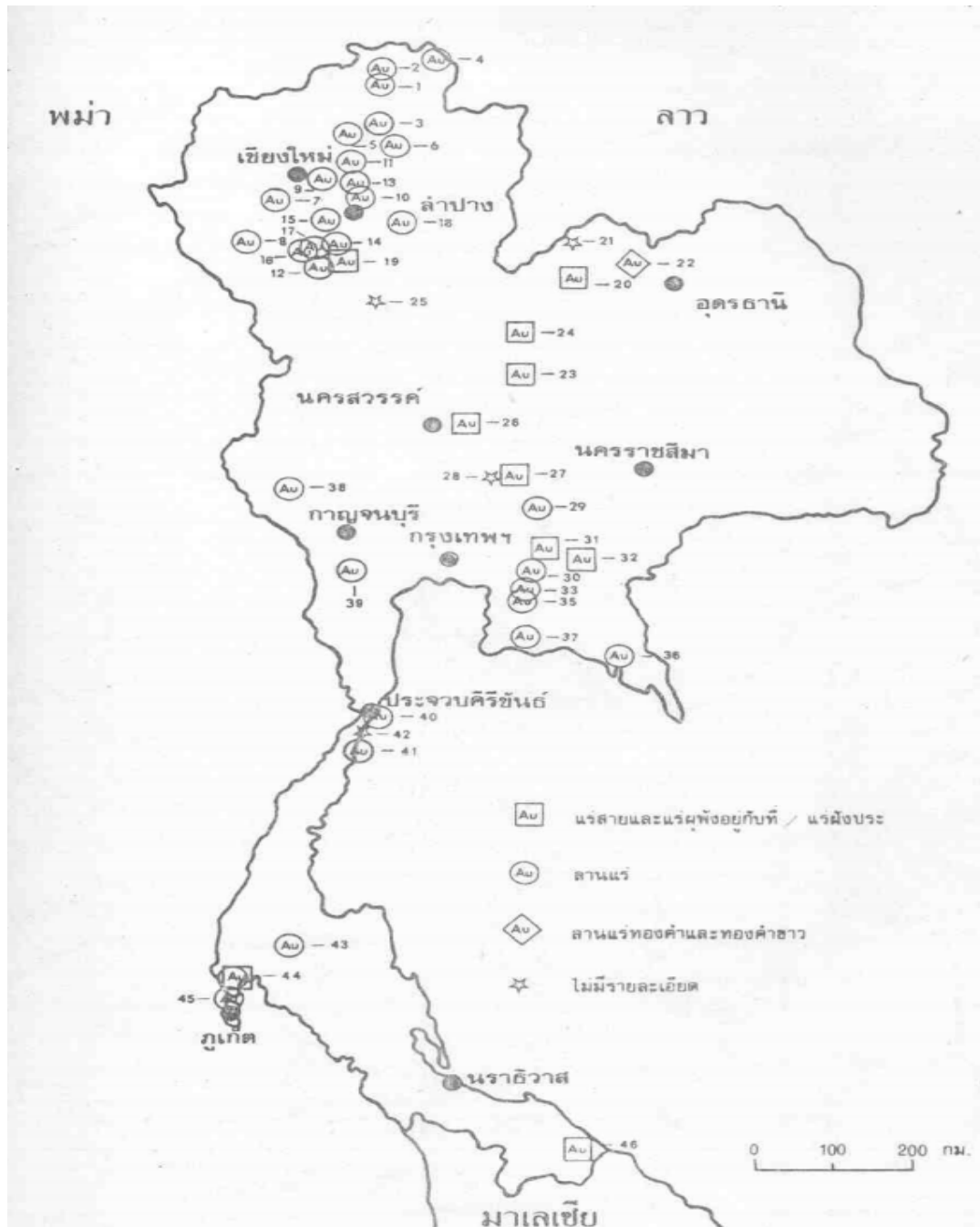
แนวที่ 4 จากบ่อทอง กบินทร์บุรี ผ่านสระแก้ว วัฒนานคร ไปถึงพนัสนิคม จังหวัด
ชลบุรี

แนวที่ 5 จากพระเจดีย์สามองค์ ขอน้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี ลงมาทางใต้ถึง
จังหวัดราชบุรี

แนวที่ 6 จากเพชรบุรีลงไปทางใต้ผ่านประจวบคีรีขันธ์ บางสะพาน ถึงจังหวัด
ชุมพร

แนวที่ 7 จากจังหวัดยะลา ลงไปทางใต้ผ่านโต๊ะโม๊ะ จังหวัดนราธิวาส เข้าเขต
มาเลเซีย

แผนภาพที่ 3 - 1 แหล่งแร่ทองคำในประเทศไทย

ที่มา : กรมทรัพยากรธรณี

ในเชิงปริมาณพบว่า ประเทศไทยมีแหล่งแร่ทองคำในประเทศไทยรวม 76 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 31 จังหวัด มีปริมาณทองคำสำรองทางธรณีวิทยาสูงถึงประมาณ 700 ตัน คิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจประมาณ 9 แสน - 1 ล้านบาท (ทอง 700 ตัน กระจาย 31 จังหวัด พร้อมให้ชุด!, ออนไลน์, 2560)

2. ประทานบัตร

จากฐานข้อมูลประทานบัตรหรือใบอนุญาตให้ประกอบกิจการเหมืองแร่ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่พบว่า ประเทศไทยมีประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำจำนวนทั้งสิ้น 33 แปลง พื้นที่ประมาณ 8,165 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดพิจิตร เพชรบูรณ์ เลยนราธิวาส กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ในจำนวนนี้มีประทานบัตรที่ยังไม่สิ้นอายุ 2 แห่ง คือ บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ที่จังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ ซึ่งปัจจุบันถูกระงับการประกอบกิจการตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 และบริษัท หุ่นคำ จำกัด ที่จังหวัดเลย ซึ่งหยุดประกอบกิจการตั้งแต่ปี 2555 เนื่องจากใบอนุญาตใช้ที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติและใบอนุญาตใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหมดอายุประกอบ รวมถึงถูกระงับการประกอบกิจการตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 เช่นเดียวกัน (ตารางที่ 3 - 1)

ตารางที่ 3 - 1 ประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย

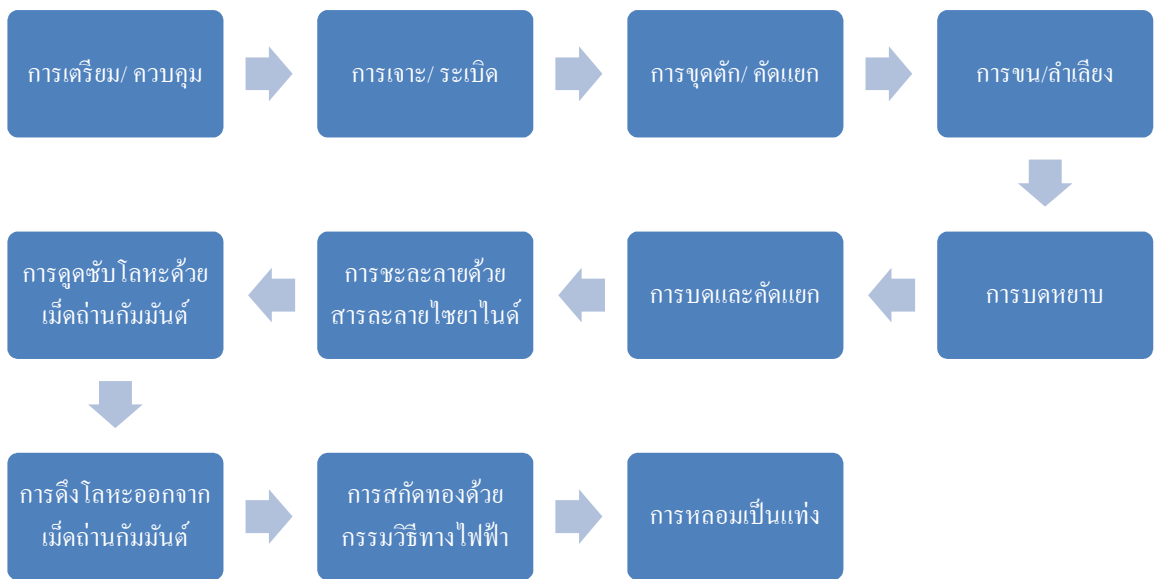
ผู้ถือประทานบัตร	ชนิดแร่	จำนวนแปลง	จังหวัด	พื้นที่ (ไร่)	สถานะ	หมายเหตุ
บมจ.อัครา รีซอร์สเซส	ทองคำ, เงิน	14 (สิ้นอายุ 1 แปลง)	พิจิตร – เพชรบูรณ์	3,726	มีอายุ	ระงับการประกอบกิจการตามคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 72/2559
บจก.หุ่นคำ	ทองคำ, เงิน, ทองแดง	6	เลย	1,291		
บจก.ชลสิน	ทองคำ	10	นราธิวาส	2,604	สิ้นอายุ	
บจก.สมพงษ์ไมนิ่ง	ดีบุก,ทองคำ	1	กาญจนบุรี	239		
บจก.เหมืองแร่คำรงค์เกียรติ	ดีบุก,ทองคำ	1	ประจวบคีรีขันธ์	190		
อบจ.พิจิตร	ทองคำ	1	พิจิตร	115		

ที่มา : ฐานข้อมูลประทานบัตร กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

3. กระบวนการทำเหมืองแร่ทองคำ

ในปัจจุบันการทำเหมืองทองคำในประเทศไทยเป็นเหมืองเปิดตามลักษณะชั้นบันได มีการเจาะระเบิดเพื่อเปิดหน้าเหมือง ขุด ตัก และขนมาบดและคัดแยกแร่ทองคำด้วยวิธีการประกอบโลหกรรม ก่อนที่จะหลอมเป็นแท่งโลหะทองคำผสม (แผนภาพที่ 3 - 2)

แผนภาพที่ 3 - 2 กระบวนการทำเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทย

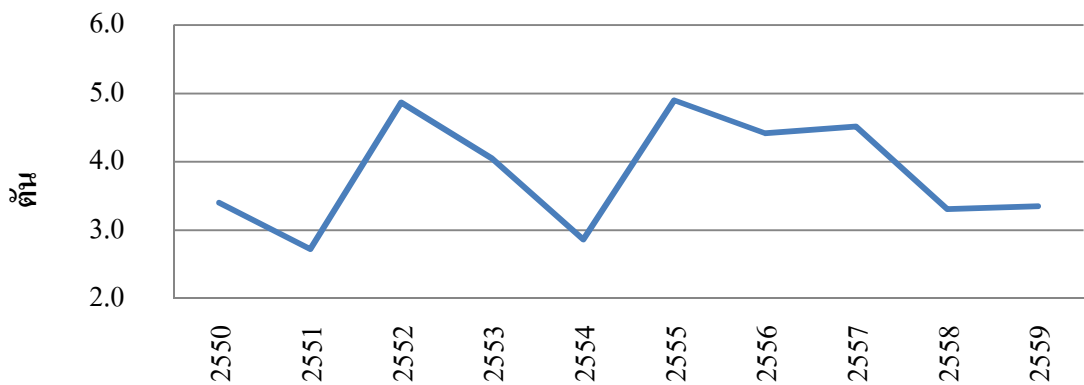
ที่มา: คณะทำงานย่อยการวางแผนระบบการติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2559 : 9)

การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหลายรูปแบบ เช่น การระเบิดเปิดหน้าเหมือง อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางเสียงและฝุ่นละออง ซึ่งฝุ่นละอองดังกล่าวอาจฟุ้งกระจายไปปนเปื้อนคุณภาพสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น น้ำ พืชผัก เป็นต้น สำหรับการประกอบโลหกรรมอาจมีไซยาไนด์แพร่กระจายทางอากาศ รวมถึงโลหะหนักและไซยาไนด์ในบ่อกักเก็บกากแร่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ และสัตว์น้ำ ที่อยู่ใกล้เคียงพื้นที่การทำเหมือง เป็นต้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ซึ่งกำหนดเอาไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และเป็นเงื่อนไขประกอบการอนุญาตให้ทำเหมืองแร่ โดยมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่หลักในการตรวจสอบและกำกับดูแลให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว

4. การผลิต - การส่งออก

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการผลิตทองคำประมาณ 3 – 5 ตันต่อปี โดยล่าสุดในปี 2559 ประเทศไทยมีการผลิตทองคำประมาณ 3.3 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 4,700 ล้านบาท (แผนภาพที่ 3 - 3) ทั้งนี้ ผลผลิตทองคำที่ผลิตได้จากการทำเหมืองทั้งหมดถูกส่งออกไปขายในต่างประเทศ

แผนภาพที่ 3 - 3 ปริมาณผลผลิตทองคำของไทย

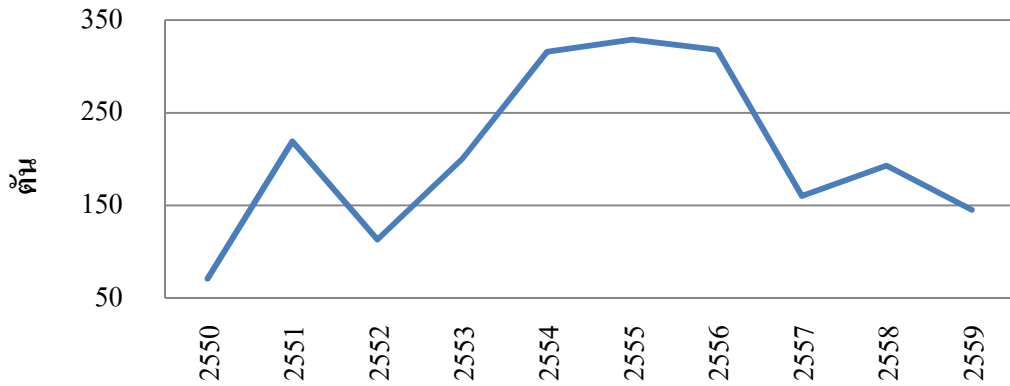

ที่มา: กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

5. การนำเข้า

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการนำเข้าทองคำที่ยังไม่ได้ขึ้นรูป ประมาณ 200 ตันต่อปี โดยในปี 2559 ประเทศไทยนำเข้าทองคำที่ยังไม่ได้ขึ้นรูป 145 ตัน คิดเป็นมูลค่าประมาณ 203,907 ล้านบาท ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าทองคำที่สามารถผลิตได้จากเหมืองแร่ทองคำภายในประเทศมาก ทั้งนี้ ทองคำที่นำเข้ามาส่วนใหญ่มักจะถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ

แผนภาพที่ 3 - 4 ปริมาณนำเข้าทองคำยังไม่ได้ขึ้นรูปของประเทศไทย

ที่มา: Global Trade Atlas (สืบค้นจาก HS Code 710812)

สภาพปัญหาข้อร้องเรียนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ

ในระยะหลังการทำเหมืองแร่ทองคำเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีปัญหาข้อร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบจากการประกอบกิจการค่อนข้างมาก ทำให้รัฐต้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและมีนโยบายเกี่ยวกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเป็นการเฉพาะ โดยในหัวข้อนี้จะนำเสนอความเป็นมาและสภาพปัญหาข้อร้องเรียนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำที่ยังไม่สิ้นอายุประทานบัตร 2 แห่ง ได้แก่ บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) และบริษัท ทุ่งคำ จำกัด เพื่อให้เห็นมุมมองของทางฝั่งผู้ร้องเรียนหรือผู้คัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ

1. ข้อร้องเรียนการประกอบกิจการของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน)

เหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ ได้รับประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำเมื่อปี 2543 เริ่มมีผลผลิตในช่วงปลายปี 2544 ในช่วงแรกของการทำเหมืองมีเรื่องร้องเรียนคัดค้านในพื้นที่ค่อนข้างจำกัด และไม่เป็นประเด็นทางสังคมในวงกว้าง เช่น ปัญหาฝุ่นละออง และเสียงรบกวน เป็นต้น

เรื่องร้องเรียนคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ เริ่มเป็นประเด็นทางสังคมในวงกว้างอย่างชัดเจนภายหลังจากเครือข่ายประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการทำเหมืองแร่ทองคำจังหวัดพิจิตรยื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในเดือนมิถุนายน 2557 โดยระบุว่าได้รับผลกระทบทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เช่น

ปัญหาฝุ่นละออง เสียงรบกวน การปนเปื้อนในน้ำอุปโภคบริโภค ประชาชนมีอาการเจ็บป่วย หลังจากนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ลงพื้นที่ไปตรวจสอบ รวมถึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นขึ้นมาดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ประเด็นข้อร้องเรียนด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ รวมทั้งข้อขัดแย้ง และข้อเรียกร้องต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เช่น มีการปนเปื้อนของโลหะหนักในพืชผักสวนครัว พืชผลทางการเกษตร รวมถึงข้าว ทำให้ไม่สามารถรับประทานได้ ต้องรอรับบริจาคคูปองเพื่อซื้อพืชผักเพื่อยังชีพ ประชาชนมีค่าแมงกานีสในเลือดและสารหนูในปัสสาวะสูงเกินค่ามาตรฐาน มีการเจ็บป่วย ผื่นคันตามตัว อาการทางเดินหายใจ เจ็บป่วยบ่อย กล้ามเนื้ออ่อนแรง เป็นมะเร็ง DNA เสียหาย มีประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้เหมืองเสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุ

2. ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น มีการปนเปื้อนของโลหะหนักในน้ำอุปโภคบริโภค ทำให้ไม่สามารถนำน้ำในพื้นที่มาอุปโภค บริโภคได้ และน้ำมีไม่เพียงพอต่อการบริโภค ต้องซื้อน้ำจากที่อื่น พบน้ำปนเปื้อนไฮยาในคัสตริบริเวณแปลงนาข้าวที่อยู่ใกล้บ่อกักเก็บกากแร่ที่ 2 (TSF 2) ชุมชนได้รับผลกระทบด้านเสียงและฝุ่นละอองฟุ้งกระจายจากการระเบิดเพื่อทำเหมืองแร่ทองคำ

3. ข้อร้องเรียนอื่น ๆ เช่น การทำเหมืองสร้างความขัดแย้ง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ของชุมชนที่อาศัยใกล้เคียงกับพื้นที่ประกอบการ การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมและอาชีพ และการล่มสลายของชุมชน การบุกรุกเส้นทางสาธารณะที่อยู่ภายในพื้นที่โครงการ

2. ข้อร้องเรียนการประกอบกิจการของบริษัท ทูงคำ จำกัด

บริษัท ทูงคำ จำกัด ได้รับอนุญาตเป็นประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำ จำนวน 6 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,290 ไร่ บริเวณภูทับฟ้า และภูซำป่าบอน และได้รับอนุญาตให้เปิดการทำเหมืองและประกอบโลหกรรมแร่ทองคำตั้งแต่วันที่ 11 กันยายน 2549 ประเด็นปัญหาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท ทูงคำ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม มีการร้องเรียนเรื่องผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ มีโรคราแมลง และใบหงิกงอ
2. ด้านสุขภาพ ประชาชนที่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงมีอาการผื่นคันขึ้นตามตัว พร้อมทั้งมีการตรวจพบไซยาไนด์ในเลือด และได้มีการเสนอให้ดำเนินการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ (HIA)
3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผลกระทบด้านคุณภาพน้ำ ซึ่งพบการปนเปื้อนของสารไซยาไนด์และโลหะหนักในแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค พบน้ำผุดจากผิวดินบริเวณด้านหลังเขื่อนกักเก็บกากแร่ ซึ่งมีปริมาณโลหะหนักสูงเกินมาตรฐานผลกระทบด้านคุณภาพอากาศและเสียง และผลกระทบด้านกลิ่นสารเคมี
4. ประเด็นอื่น ๆ ได้แก่ การคัดค้านการขยายพื้นที่ใหม่และขอประทานบัตรใหม่ ความมั่นคงแข็งแรงของเขื่อนกักเก็บกากแร่ การทรุดตัวของสันเขื่อนด้านทิศเหนือของบ่อกักเก็บกากแร่ การปิดกั้นทางเข้าออก และการปะทะกันระหว่างชาวบ้านและกลุ่มผู้ขนแร่

ทั้งนี้ ภายหลังจากมีเรื่องร้องเรียนเรื่องผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ภาครัฐได้แต่งตั้งคณะกรรมการ โดยมีผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดที่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ จริงหรือไม่ อย่างไร

การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่โครงการเหมืองแร่ทองคำ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อโครงการเหมืองแร่ทองคำ เพื่อให้เห็นมุมมองของประชาชนที่อยู่บริเวณพื้นที่โครงการเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งอาจมีมุมมองที่แตกต่างจากผู้ร้องเรียนหรือผู้คัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ

ผลการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนหรือประชาชนในพื้นที่บริเวณรอบเหมืองแร่ทองคำ พบว่าชุมชนมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ด้านหนึ่งชุมชนบางส่วนมีความเห็นว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชน ทั้งในด้านการจ้างงาน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน การศึกษาของบุตรหลาน การพัฒนาสาธารณสุขของโลก เป็นต้น แต่อีกด้านหนึ่งชุมชน

บางส่วนเชื่อว่า การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำสร้างผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ ทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพของประชาชน และด้านอื่น ๆ โดยที่ผ่านมามีการดำเนินการสำรวจความเห็นของประชาชนในพื้นที่บริเวณเหมืองแร่ทองคำหลายครั้ง โดยมีการดำเนินการสำรวจโดยหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และหน่วยงานอื่น ๆ ดังนี้

1. ผลการสำรวจของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

เจ้าหน้าที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ ช่วงวันที่ 23 – 27 มีนาคม 2559 โดยสำรวจในรัศมี 500 เมตร สำรวจ 98 ครัวเรือน (จาก 111 ครัวเรือน) และสำรวจในรัศมี 500 เมตร – 3 กิโลเมตร สำรวจ 548 ครัวเรือน (จาก 1,359 ครัวเรือน) ผลการสำรวจความคิดเห็นพบว่า ประชาชนประมาณกึ่งหนึ่งเห็นควรให้มีการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ (ตารางที่ 3 - 2)

ตารางที่ 3 - 2 ความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ
ของบริษัท อัคราฯ

	รัศมี 500 ม. (ร้อยละ)	รัศมี 500 ม. ถึง 3 ก.ม. (ร้อยละ)	เหตุผล
ควร	48.0	51.6	- ชาวบ้านมีงานทำ - ทำได้ แต่ต้องแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม - ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น - ไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ - ดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบกับชุมชน
ไม่ควร	30.6	19.2	- เหมืองไม่ได้ช่วยชาวบ้าน ไม่ได้แก้ปัญหาใด ๆ - ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ - ไม่กล้ากินพืชผัก น้ำไม่เพียงพอ และปัญหาสุขภาพ - ได้รับความเดือดร้อนทั้งกายและใจ และเหมืองไม่เข้ามาช่วยเหลือ - กังวลเรื่องสารพิษ และสุขภาพ - ทำให้เกิดปัญหาความแตกแยกในชุมชน
อื่น ๆ	21.4	29.2	- ต้องการให้เหมืองดูแลให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้ หรือจัดชุมชนให้ห่างจากเหมือง - ควรแก้ปัญหาผู้ได้รับผลกระทบก่อน หรือย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่ - อยากให้มีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเรื่องสารปนเปื้อนว่าเกิดจากสาเหตุใด

ที่มา: จากการสำรวจโดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ ในเดือนมีนาคม 2559

2. ผลการสำรวจของศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย

ศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย ร่วมกับวิทยาลัยชุมชนพิจิตร วิทยาเขตทับคล้อ ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2559 ในพื้นที่อำเภอทับคล้อ จังหวัดพิจิตร และอำเภอวังโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 596 คน ผลการสำรวจพบว่า ประชาชนร้อยละ 78 ต้องการให้เหมืองทองคำของบริษัท อัคราฯ เปิดดำเนินการต่อไป (ตารางที่ 3 - 3) เนื่องจากเหตุผลทางด้านการจ้างงาน การกระจายรายได้ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การศึกษา และไม่ได้รับผลกระทบ และพบว่าประชาชนที่พึงย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนไม่นานนัก (ไม่เกิน 10 ปี) มีความต้องการให้ปิดเหมืองสูงกว่าประชาชนที่อยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาานานกว่า (ตารางที่ 3 - 4)

ตารางที่ 3 - 3 ความเห็นของประชาชนต่อการปิดเหมือง

	จำนวนคน	ร้อยละ
ให้ปิดเหมือง	133	22%
ไม่ควรปิด	463	78%
รวม	596	100%

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย (2559)

ตารางที่ 3 - 4 ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนกับความเห็นต่อการปิดเหมือง

	จำนวนตัวอย่าง (คน)			%ที่ไม่เห็นด้วย กับการปิดเหมือง
	ให้ปิดเหมือง	ไม่ควรปิด	รวม	
ไม่เกิน 10 ปี	21	39	60	65%
11 – 20 ปี	22	61	83	73%
21 – 30 ปี	18	92	110	84%
31 ปีขึ้นไป	72	271	343	79%
	133	463	596	78%

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย (2559)

3. ผลการสำรวจของบริษัท อัคราฯ

บริษัท อัคราฯ ได้ดำเนินการสำรวจความพึงพอใจของประชาชนรอบเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ ในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2559 ในรัศมี 5 กิโลเมตรจากที่ตั้งโรงงานประกอบโลหกรรม ครอบคลุมพื้นที่ 17 หมู่บ้าน พบว่า ประชาชนร้อยละ 93.6 ระบุว่าไม่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง ประชาชนร้อยละ 90.4 ไม่มีความวิตกกังวลต่อการดำเนินการของบริษัท อัคราฯ และประชาชนร้อยละ 88 หรือ 1,573 คนมีความพึงพอใจต่อการทำงานของ บริษัท อัคราฯ

4. ผลการสำรวจของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต (สวนดุสิตโพล)

สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต สำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินกิจการเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ อบต.เขาเจ็ดยักษ์ จ.พิจิตร อบต.ท้ายดง จ.พิจิตร โดยสำรวจกับประชาชนที่พักอาศัยอยู่รอบเหมืองแร่ทองคำภายในรัศมี 10 กิโลเมตร ระหว่างวันที่ 14 – 18 ตุลาคม 2559 กลุ่มตัวอย่าง 1,121 คน มีสรุปผลการสำรวจที่สำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 3 - 5 ความคิดเห็นต่อการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ

	ร้อยละ	เหตุผล
ควรดำเนินการต่อไป	75.02	เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพ ลดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ทำให้เกิดการพัฒนามูลฐาน สร้างความเจริญ ไม่ได้เกิดผลกระทบหรือสร้างความเดือดร้อน ควรมีแต่ควรดูแลให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
ไม่ควรดำเนินการต่อไป	22.66	กังวลเรื่องสารเคมี (สารไซยาไนด์) สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และน้ำอุปโภค – บริโภค ประชาชนที่พักอาศัยใกล้เหมืองแร่อาจได้รับอันตรายหรือผลกระทบ กลัวส่งผลกระทบต่อคนในระยะยาว ได้รับผลกระทบในหลายด้าน ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย เป็นต้น
ไม่แสดงความคิดเห็น	2.32	

ที่มา: สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, หนังสือ, วันที่ 28 พฤศจิกายน 2559

พัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ไม่ว่าจะเป็นมติคณะรัฐมนตรี การอนุมัติอนุญาตประกอบกิจการ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

ทั้งนี้ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าประเทศไทยมีการผลิตแร่ทองคำตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

1. ก่อน พ.ศ. 2511

พบว่ามีการสำรวจและทำเหมืองทองคำหลายพื้นที่ เช่น บริเวณอำเภอภินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว บริเวณบ้านโตะโมะ อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส

2. ในปี พ.ศ. 2511

คณะรัฐมนตรีมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาแหล่งแร่ทองคำและทองแดง โดยมีปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติเป็นประธานคณะกรรมการ ทั้งนี้ ต่อมาคณะกรรมการดังกล่าวถูกยกเลิกไปในปี 2514

3. ในปี พ.ศ. 2527

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติ ให้กรมทรัพยากรธรณีทำสัญญาเกี่ยวกับการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำกับบริษัท อ่าวขามไทย จำกัด และอนุมัติเกี่ยวกับการกำหนดอายุประทานบัตรตามที่บริษัทขอให้มีอายุ 25 ปี และให้มีการไม่กำหนดอัตราเรียกเก็บค่าภาคหลวงแร่ทองคำเกินกว่าอัตราที่กำหนดอยู่ในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติพิกัดอัตราค่าภาคหลวงแร่ พ.ศ. 2509 และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้และที่ดิน ที่เป็นป่าปิดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนหรือคุ้มครองตามกฎหมายอื่น ให้ช่วยไกล่เกลี่ยกับเจ้าของที่ดิน และช่วยเร่งรัดการพิจารณาอนุญาตในการขอรับใบอนุญาตเพื่อช่วยเหลือแก่บริษัท อ่าวขามไทย และบริษัทที่บริษัท อ่าวขามไทย จัดตั้งขึ้น ตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ

4. ในปี พ.ศ. 2530

– เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2530 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบนโยบายว่าด้วยการสำรวจและพัฒนาแร่ทองคำ 4 ประการ ตามที่กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอ และอนุมัติให้ดำเนินการต่อไปได้

– เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2530 กระทรวงอุตสาหกรรมได้ออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง นโยบายว่าด้วยการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ โดยมีสาระสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) การขอสัทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ที่กระทรวงอุตสาหกรรมประกาศให้เป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็น โครงการใหญ่ ผู้ขอจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่กระทรวงอุตสาหกรรมจะประกาศเป็นคราว ๆ ไป

2) การขอสัทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ทั่วไป กำหนดให้การสำรวจแร่ทองคำต้องขออาชญาบัตรพิเศษเท่านั้น โดยผู้ขอจะต้องเสนอผลประโยชน์พิเศษตอบแทนแก่รัฐในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในขั้นสำรวจและการทำเหมือง ทั้งนี้ อนุญาตให้ผู้ขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำได้เฉพาะผู้ที่ได้รับอาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำในพื้นที่ที่ยื่นคำขอประทานบัตรแล้วเท่านั้น นอกจากนี้ การขายแร่ทองคำที่ผลิตได้ต้องเสนอขายให้แก่รัฐบาลก่อนเสนอขายให้แก่ผู้อื่น

3) ในระหว่างที่กรมทรัพยากรธรณียังทำการสำรวจแหล่งแร่ทองคำในท้องที่จังหวัดเลยและหนองคายไม่แล้วเสร็จ กระทรวงอุตสาหกรรมจะไม่ออกอาชญาบัตรและประทานบัตรสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ดังกล่าวให้แก่ผู้ใด

4) ผู้ถือประทานบัตรชนิดอื่นที่มีแร่ทองคำปนอยู่ ต้องขอเพิ่มชนิดแร่ทองคำ พร้อมทั้งปฏิบัติตามข้อ 1) 2) และ 3)

– เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2530 กระทรวงอุตสาหกรรมออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม กำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่ 5 พื้นที่ ได้แก่

1) พื้นที่อำเภอภินทรบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เนื้อที่ประมาณ 95,625 ไร่

- 2) พื้นที่อำเภออินทร์บุรี และอำเภอสรรแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี เนื้อที่ประมาณ 67,500 ไร่
- 3) พื้นที่อำเภอสรรแก้ว และอำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี เนื้อที่ประมาณ 27,265 ไร่
- 4) พื้นที่อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีนบุรี เนื้อที่ประมาณ 30,000 ไร่
- 5) พื้นที่อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี เนื้อที่ประมาณ 22,500 ไร่

– เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2530 กระทรวงอุตสาหกรรมออกประกาศกระทรวง อุตสาหกรรม กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ในพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็น โครงการใหญ่ โดยกำหนดให้ผู้สนใจยื่นซองคำขอที่ปิด ผนึกให้กรมทรัพยากรธรณีพิจารณา โดยมีเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ฐานะแห่งสิทธิทรัพย์ของผู้ขอ แผนงาน โครงการสำรวจ เงินทุนที่จะใช้จ่ายตามโครงการ ความสามารถและประสบการณ์ในการสำรวจและ ทำเหมืองของผู้ขอ ความเป็นบริษัทที่เชื่อถือได้ การเสนอให้บุคคลสัญชาติไทยเข้าถือหุ้นและร่วม ประกอบกิจการ และการเสนอผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐ

ทั้งนี้ วิษณุ (2557, 8) พบว่าไม่มีผู้สนใจลงทุนในพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ ทองคำเป็น โครงการใหญ่ เนื่องจากมีการจัดเก็บอัตราค่าภาคหลวงแร่ในอัตราที่สูงถึงร้อยละ 10 ของ ราคาประกาศ ประกอบกับในขณะนั้นทองคำมีราคาต่ำ (ประมาณ 450 ดอลลาร์สหรัฐต่อออนซ์) ทำให้ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุน เนื่องจากการทำเหมืองแร่เป็นกิจกรรมต้องใช้เงินลงทุนสูง และ ต้องใช้เทคโนโลยีที่มีความทันสมัย

5. ในปี พ.ศ. 2532

– เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติ อนุมัติให้กระทรวง อุตสาหกรรมออกใบอนุญาตและประทานบัตรสำหรับการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ จังหวัดเลยและหนองคายได้

– เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2532 กระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกำหนดพื้นที่เพื่อ การพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็น โครงการขนาดใหญ่อีก 4 พื้นที่ ได้แก่

- 1) พื้นที่ภูโล้น – นาจิว ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย อำเภอ ปากชม จังหวัดเลย และอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เนื้อที่ประมาณ 400 ตารางกิโลเมตร

2) พื้นที่ปากชม – หาดคัมภีร์ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอปากชม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี และอำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย เนื้อที่ประมาณ 740 ตารางกิโลเมตร

3) พื้นที่ภูถ้ำพระ – ภูหินเหล็กไฟ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอปากชม อำเภอเชียงคาน อำเภอเมือง อำเภอนาคู และอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เนื้อที่ประมาณ 740 ตารางกิโลเมตร

4) พื้นที่น้ำกิว – ภูขุมทอง ครอบคลุมพื้นที่ อำเภอเมือง อำเภอท่าลี่ อำเภอภูเรือ และอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เนื้อที่ประมาณ 545 ตารางกิโลเมตร

– เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2532 กระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การให้สิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเลย หนองคาย และอุดรธานี โดยกำหนดให้ผู้ขอต้องเสนอข้อเสนอ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกให้ยื่นข้อเสนอทางเทคนิค ซึ่งหากผ่านการพิจารณา ขั้นตอนที่สองให้ยื่นข้อเสนอผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐ

6. ในปี พ.ศ. 2534

กระทรวงอุตสาหกรรม โดยกรมทรัพยากรธรณี ทำสัญญาว่าด้วยการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ แปลงที่สี่ พื้นที่น้ำกิว – ภูขุมทอง กับบริษัท ทุ่งคา ฮาเบอร์ จำกัด และบริษัท ทุ่งคำ จำกัด ภายหลังบริษัท ทุ่งคา ฮาเบอร์ จำกัด ได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาลงทุนดำเนินการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2532

7. ในปี พ.ศ. 2535

กรม. มีมติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2535 ให้ลดค่าภาคหลวงแร่ทองคำลง จากอัตรา ร้อยละ 10 ของราคาประกาศ เป็นอัตราร้อยละ 2.5 ของราคาประกาศ โดยใช้ราคาตลาดทองคำลอนดอนเป็นมาตรฐาน

8. ในปี พ.ศ. 2537

บริษัท อัคราไมนิ่ง จำกัด ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท อัครา ริซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ได้เริ่มดำเนินการสำรวจแหล่งแร่ทองคำ ในพื้นที่จังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ที่อยู่นอกพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่

9. ในปี พ.ศ. 2538

บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้ยื่นคำขอประทานบัตรเหมืองแร่จำนวน 6 แปลง ที่ตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พื้นที่ประมาณ 1,291 ไร่

10. ในปี พ.ศ. 2543

– เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2543 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแนวทางการแก้ปัญหาการบุกรุกขุดหาแร่ทองคำบริเวณเขาพนมพา ตำบล หนองพระ อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร โดยผ่อนผันเป็นกรณีพิเศษเฉพาะรายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดดำเนินการขอประทานบัตรในพื้นที่ดังกล่าว และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งรัดดำเนินการคำขอประทานบัตรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ต่อไป

– บริษัท อัคราฯ ได้ประทานบัตรสำหรับโครงการชาติรีได้จำนวน 4 แปลง

11. ในปี พ.ศ. 2544

บริษัท อัคราฯ ได้เริ่มดำเนินการผลิตทองคำเชิงพาณิชย์ โดยได้รับสิทธิส่งเสริมการลงทุนจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นระยะเวลา 8 ปี รวมถึงได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ 50 อีก 5 ปี

12. ในปี พ.ศ. 2546

บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้รับประทานบัตร 6 แปลง โดยประทานบัตร 3 แปลง มีอายุตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน 2546 - 26 กันยายน 2570 และอีก 3 แปลงมีอายุตั้งแต่ 23 มกราคม 2546 - 22 มกราคม 2571

13. ในปี พ.ศ. 2549

บริษัท ทุ่งคำ จำกัด ได้รับอนุญาตให้เปิดการทำเหมืองและประกอบโลหกรรมแร่ทองคำ

14. ในปี พ.ศ. 2550

– คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่มีมติมอบหมายกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กระทรวงอุตสาหกรรม พิจารณาทบทวนการกำหนดค่าภาคหลวงแร่ทองคำให้มีความเหมาะสม

– กระทรวงอุตสาหกรรมปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่จากอัตราคงที่ที่ร้อยละ 2.5 ของราคาทองคำ เป็นอัตราก้าวหน้าตามราคาทองคำ โดยมีช่วงระหว่างร้อยละ 0 – 20 ของราคาทองคำ ทำให้อัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำที่แท้จริง (Effective rate) ในขณะนั้นเพิ่มขึ้นไปอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าประเทศอื่นทั้งเอเชียและยุโรป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2552, 61)

– คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ศึกษาและเสนอแนะนโยบายในการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำโดยเร็ว โดยระหว่างการศึกษาให้ชะลอการออกใบอนุญาตสำรวจแหล่งแร่ทองคำไว้ก่อน

15. ในปี พ.ศ. 2551

บริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ได้ประทานบัตรสำหรับโครงการชาติรีเหนือจำนวน 9 แปลง

16. ในปี พ.ศ. 2552

วันที่ 3 มีนาคม 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบรายงานการศึกษานโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติศึกษาตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550 และให้กระทรวงอุตสาหกรรมรับรายงานดังกล่าวไปพิจารณา โดยให้นำความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปพิจารณาด้วย

17. ในปี พ.ศ. 2554

เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2554 มติคณะรัฐมนตรีมีมติมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับข้อเรียกร้องของขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรมไปพิจารณาดำเนินการ โดยในกรณีการทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ มอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องชะลอการให้สัมปทานเหมืองแร่รายใหม่ ให้มีการตรวจสอบผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเร่งรัดดำเนินการแก้ไขปัญหาและให้การช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ที่ดำเนินการอยู่แล้ว รวมทั้งปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและปัญหาการถูกข่มขู่คุกคามด้วย

18. ในปี พ.ศ. 2555

– บริษัท ทุ่งคำ จำกัด หยุดการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ เนื่องจากใบอนุญาตใช้ที่ดินในป่าสงวนแห่งชาติและใบอนุญาตใช้ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมหมดอายุ ประกอบกับมีประชาชนร้องเรียนและคัดค้านในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพรวมถึงก่อให้เกิดความแตกแยกของประชาชนในพื้นที่

– บริษัท อัคราฯ ได้รับการอนุมัติให้ขยายโรงงานประกอบโลหกรรม รวมถึงได้รับการส่งเสริมการลงทุน โดยได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นระยะเวลา 8 ปี จากกำไรสุทธิซึ่งได้รับจากการประกอบโลหกรรมส่วนขยาย

19. ในปี พ.ศ. 2556

กระทรวงอุตสาหกรรมเสนอร่างนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบ เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพิจารณาออกอาชญาบัตรเพื่อการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ แต่หลังจากนั้นสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีส่งเรื่องกลับมาให้กระทรวงอุตสาหกรรมพิจารณาเสนอคณะรัฐมนตรีชุดต่อไป เนื่องจากรัฐบาลประกาศยุบสภา

20. ในปี พ.ศ. 2557

– เดือนกรกฎาคม 2557 กระทรวงอุตสาหกรรมรายงานเรื่องการขออนุญาตคำขอลิขิตสำรวจและทำเหมืองแร่ให้หัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติทราบก่อนที่จะดำเนินการต่อไป (มีคำขอต่ออายุประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ รวมอยู่ด้วย) ซึ่งหัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติมีคำสั่งเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2557 ว่าการดำเนินการอนุญาตต้องโปร่งใส ไม่สร้างมลพิษ และประชาชนไม่ต่อต้าน

– เดือนสิงหาคม 2557 ฝ่ายเศรษฐกิจคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติรายงานข้อมูลแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ 4 ชนิด ได้แก่ แร่โพแทช แร่ใยหิน แร่ทองคำ และแร่ควอตซ์ ให้หัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติพิจารณาอนุมัติให้กระทรวงอุตสาหกรรมดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติมีคำสั่งเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2557 ว่าในเรื่องเหมืองแร่โพแทช แร่ใยหิน แร่ทองคำ และแร่ควอตซ์ ให้ตั้งคณะกรรมการศึกษาในรายละเอียดก่อน ยังไม่อนุมัติเวลานี้ ทั้งนี้ จะแก้ปัญหาผลกระทบกับประชาชน และแผ่นดินไทยอย่างไรต่อไปโดยด่วน

– กระทรวงอุตสาหกรรมได้ตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำขึ้นตามข้อสั่งการของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2557 ซึ่งได้มีการประชุมและมีข้อสรุปให้จัดทำนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาเพื่อการแก้ไขปัญหา และเพื่อให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

21. ในปี พ.ศ. 2558

– กระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดทำร่างนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำโดยนำไปรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการ และประสงค์จะจัดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในช่วงปลายปี 2558 ก่อนที่จะนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากมีประชาชนคัดค้านการจัดการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ กระทรวงอุตสาหกรรมจึงระงับการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำเอาไว้ก่อน

– เดือนตุลาคม 2558 นายกรัฐมนตรีมีบัญชาให้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับดิน น้ำ และ โรค โดยจะต้องเร่งดำเนินการและเสนอหนทางแก้ไขให้ได้ข้อยุติโดยเร็วที่สุดซึ่งกระทรวงอุตสาหกรรมได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ไขปัญหา ข้อขัดแย้ง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา ริซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) โดยมีผู้แทนของกระทรวงที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 กระทรวง และภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ นักวิชาการ ประชาชน และผู้ประกอบการ ขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

22. ในปี พ.ศ. 2559

– เดือนเมษายน 2559 กระทรวงที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 กระทรวงพบว่าในปัจจุบันยังคงมีปัญหาเรื่องร้องเรียนและข้อขัดแย้งของประชาชนในพื้นที่ แม้จะยังไม่สามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าปัญหาข้อร้องเรียนและผลกระทบต่าง ๆ เกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ

หรือไม่ แต่เพื่อประโยชน์ของสังคมและประชาชนเป็นส่วนรวมและแก้ปัญหาความแตกแยกของประชาชนในชุมชน ประกอบกับมีคำสั่งของหัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติเกี่ยวกับเหมืองแร่ทองคำไว้แล้วว่าการดำเนินการจะต้องโปร่งใส ไม่สร้างมลพิษ ประชาชนไม่ต่อต้าน และยังไม่อนุมัติเวลานี้ จึงมีมติร่วมกันให้เสนอรัฐบาลยุติการอนุญาตการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ในกรณีของบริษัท อัคราฯ ให้ต่ออายุใบอนุญาตประกอบโลหกรรมออกไปจนถึงสิ้นปี 2559 และเตรียมการเลิกประกอบกิจการ

– พฤศจิกายน 2559 กระทรวงอุตสาหกรรมเห็นว่า จากการตรวจสอบข้อเท็จจริงของหน่วยงานรวมถึงคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้น ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนและสามารถบ่งชี้ได้ว่า ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเกิดจากการทำเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัคราฯ หรือไม่ ทำให้ไม่มีมูลเหตุที่จะให้ดำเนินการได้ตามกฎหมายว่าด้วยแร่ให้สามารถดำเนินการตามกรอบนโยบายตามมติของ 4 กระทรวง จึงเสนอให้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

– หัวหน้าคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติออกคำสั่งที่ 72/2559 เรื่อง การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ให้ระงับการอนุญาตสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ รวมถึงระงับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ จนกว่าคณะกรรมการนโยบายการบริหารจัดการแร่แห่งชาติ (คนร.) รวมถึงให้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงวิทยาศาสตร์ ตรวจสอบข้อเท็จจริงและปัญหา พร้อมทั้งเสนอมาตรการและแนวทาง แก้ไขปัญหา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เสนอกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำให้ คนร. พิจารณาให้ความเห็นชอบและรายงานคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบต่อไป

ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

จากการทบทวนข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทย หรืองานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำไปเทียบกับ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในบทที่ 2 ทำให้สามารถระบุข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในปัจจุบันได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ

1.1. ผลตอบแทนของภาครัฐยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ แม้จะมีศักยภาพทรัพยากรแร่ทองคำค่อนข้างสูง สาเหตุส่วนหนึ่งเนื่องจากมีการให้สิทธิประโยชน์ส่งเสริมการลงทุนแก่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552, 61) พบว่า การที่บริษัท อัคราฯ ได้รับสิทธิส่งเสริมการลงทุนในรูปการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นระยะเวลา 8 ปี ทำให้รัฐสูญเสียรายได้ในรูปภาษีเงินได้นิติบุคคลประมาณ 1,000 ล้านบาท ทั้งนี้ งานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติข้างต้นยังไม่ได้รวมถึงการสูญเสียที่เกิดจากการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลรอบที่ 2 ที่บริษัท อัคราฯ ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลจากการ โรงประกอบโลหกรรมส่วนขยายเป็นระยะเวลา 8 ปี ซึ่งการที่ผลตอบแทนของภาครัฐยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำในขณะที่ศักยภาพแร่ทรัพยากรแร่ทองคำอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ไม่สอดคล้องกับแนวความคิดด้านการจัดเก็บผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ที่เหมาะสมซึ่งควรจัดเก็บผลประโยชน์ให้สอดคล้องกับศักยภาพทรัพยากรแร่

1.2. การกระจายผลประโยชน์ไม่เป็นธรรมต่อท้องถิ่นใกล้เคียงที่อาจได้รับผลกระทบ เนื่องจากหลักการแบ่งค่าภาคหลวงแร่ซึ่งกำหนดให้แบ่งค่าภาคหลวงแร่ให้ อบต. หรือเทศบาลในพื้นที่ประทานบัตรร้อยละ 20 ในขณะที่ อบต. หรือเทศบาลอื่นที่อยู่นอกเขตประทานบัตร จะได้รับเงินเฉลี่ยจากส่วนแบ่งค่าภาคหลวงแร่อ้อยละ 10 เท่า ๆ กัน ไม่ว่าจะได้รับผลกระทบหรือไม่ ทำให้อาจไม่เป็นธรรมต่อพื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้ ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของกระทรวงมหาดไทยที่เสนอให้ปรับหลักการจัดสรรผลประโยชน์ให้พื้นที่ใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ในอัตราเดียวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ประทานบัตรเพื่อความเป็นธรรมต่อผู้ได้รับผลกระทบและเป็นงบประมาณในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (กระทรวงมหาดไทย, หนังสือด่วนที่สุด, 2552) ทั้งนี้ เมื่อนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสมมาพิจารณาพบว่าการจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ ซึ่งกำหนดให้จัดสรรผลประโยชน์จากผู้ได้รับผลประโยชน์ให้แก่ผู้เสียประโยชน์หรือผู้ได้รับผลกระทบเพื่อชดเชยความสูญเสีย

1.3. ขาดการเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทาน เนื่องจากผลผลิตทองคำที่ได้จากการทำเหมืองถูกส่งออกไปทำให้บริสุทธิ์ในต่างประเทศ ทั้ง ๆ ที่มีอุตสาหกรรมต่อเนื่องสามารถถลุงหรือมีกรรมวิธีที่สามารถผลิตโลหะทองคำบริสุทธิ์ภายในประเทศได้ ซึ่งปัจจุบันอุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องนำเข้าวัตถุดิบทองคำจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ทำให้ประเทศชาติสูญเสียประโยชน์ที่พึงได้รับจากการเพิ่มมูลค่าแร่ทองคำภายในประเทศ ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552, 63) พบว่าการลงทุนดำเนินการสำหรับโรงงานทำทองคำให้บริสุทธิ์ (Refine stage) จะต้องมีกำลังการผลิตประมาณ 9.3 ตันต่อปี จึงจะเกิดความคุ้มทุน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประเทศไทยมีโรงงานที่สามารถทำทองคำให้บริสุทธิ์หลายแห่ง เช่น Bangkok Assay Office Co., Ltd. Gold Field Refinery Co., Ltd. SPC Precious Metal Co., Ltd. Umicore Precious Metals (Thailand) Co., Ltd. เป็นต้น ซึ่งโรงงานเหล่านี้มีกำลังการผลิตทองคำบริสุทธิ์ 1 – 2 ตันต่อวัน และสามารถผลิตนำทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่ภายในประเทศไปผลิตโลหะทองคำบริสุทธิ์เพื่อป้อนให้กับอุตสาหกรรมต่อเนื่องภายในประเทศ เช่น อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับได้

2. ด้านสังคมหรือชุมชน

2.1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555 : 6-27) ระบุว่าในปัจจุบันประเทศไทยไม่มีมาตรการทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนที่บังคับใช้เป็นการเฉพาะในการกำกับควบคุมการทำเหมืองแร่ (มีเฉพาะเหมืองใต้ดิน) สาเหตุอาจเนื่องมาจากการกำกับควบคุมการทำเหมืองแร่และกิจกรรมต่อเนื่องต้องใช้ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งประชาชนโดยทั่วไปไม่มี มีแต่เฉพาะขั้นตอนการขอความเห็นชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านจัดประชุมรับฟังการชี้แจงการดำเนินโครงการทำเหมืองแร่ และขั้นตอนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมซึ่งกำหนดให้จัดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน 2 ครั้งในช่วงเริ่มต้นโครงการและในช่วงเตรียมจัดทำร่างรายงานและมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้ง 2 ขั้นตอนมีขึ้นก่อนการอนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้ง 2 ขั้นตอนข้างต้นกับแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งมี 7 ระดับ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจการเหมืองแร่อาจจัดอยู่ในระดับการ

ปรึกษาหารือ (Consultation) หรืออยู่ในระดับที่ 3 จาก 7 ระดับ เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่ไม่มีหลักประกันว่าแนวความคิดของประชาชนจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสม และมีผลต่อการตัดสินใจเพียงใด

2.2. ระดับความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) หรือการพัฒนาชุมชนของผู้ประกอบการกิจการเหมืองแร่ทองคำก่อนข้างต่ำ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552, 64) พบว่า กฎหมายไม่ได้บังคับให้ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำต้องมีงบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ประทานบัตรและพื้นที่ใกล้เคียงจำนวนเท่าไร ซึ่งในกรณีของการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำบริเวณจังหวัดพิจิตรมีงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนคิดเป็นประมาณร้อยละ 0.1 ของมูลค่าทองคำที่ผลิตได้ ในขณะที่ Maxwell Stamp Plc (2015: 26-27) พบว่า เหมืองแร่ทองคำในต่างประเทศมีการใช้จ่ายงบประมาณในการพัฒนาชุมชนประมาณร้อยละ 0.9 ของรายได้จากการขาย ทั้งนี้ ระดับความรับผิดชอบต่อสังคมหรือการพัฒนาชุมชนที่ค่อนข้างต่ำ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่ามาซึ่งการต่อต้านคัดค้านการประกอบกิจการเหมืองแร่

3. ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน

3.1. ไม่มีการกำหนดระยะห่างระหว่างชุมชนกับเหมืองแร่หรือพื้นที่กันชน (Buffer zone) ที่ชัดเจน แม้ทางผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะมีการปลูกแนวต้นไม้ เพื่อเป็นแนวกันฝุ่น และเสียง แต่อาจไม่สามารถป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีความเป็นไปได้หลายรูปแบบ เช่น ฝุ่น เสียง แรงสั่นสะเทือน การปนเปื้อนน้ำ การปนเปื้อนดิน การปนเปื้อนพืชผัก ฯลฯ

3.2. ไม่มีการทำฐานข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data) ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการประกอบกิจการเหมืองแร่ ทั้งนี้ การไม่มีข้อมูลพื้นฐานก่อนทำเหมืองแร่ทองคำ ทำให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีความยุ่งยากซับซ้อน และใช้ระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างมาก จะเห็นได้จากในปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดสามารถสรุปได้อย่างชัดเจนว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนตามที่มีการร้องเรียน

3.3. ไม่มีหลักประกันการฟื้นฟูพื้นที่การทำเหมืองที่ชัดเจน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552, 61) พบว่า ปัจจุบันมาตรการฟื้นฟูพื้นที่และสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในประธานบัตรและรายงาน EIA เป็นเพียงแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่รายปี ยังไม่มีมาตรการหรือแผนปฏิบัติการหรือกฎหมายที่บังคับใช้ในเรื่องการฟื้นฟูพื้นที่หลังการปิดเหมืองให้กลับมาใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจที่ชัดเจน

สรุป

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีศักยภาพทางแหล่งแร่ทองคำ โดยพบแร่ทองคำกระจายอยู่หลายพื้นที่ของประเทศ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการผลิตทองคำประมาณ 3-5 ตันต่อปี โดยผลผลิตทองคำที่ได้จากการทำเหมืองถูกส่งออกไปขายในต่างประเทศ ในขณะที่มีการนำเข้าทองคำจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

ถึงแม้ว่าผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำจะมีผลค่อนข้างดี แต่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทยเป็นหนึ่งในกิจการที่ถูกสังคมพิจารณาว่ามีปัญหาค่อนข้างมาก ทั้งด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชน และผลกระทบด้านอื่น ๆ แต่ปัจจุบันยังไม่มีข้อพิสูจน์ที่แน่ชัดเกี่ยวกับสาเหตุของผลกระทบดังกล่าว

ทั้งนี้ จากวิเคราะห์พัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ จะเห็นได้ว่านโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา โดยในช่วงแรกภาครัฐมีนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการเชิญชวนให้นักลงทุนยื่นคำขอสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่ การปรับลดอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำเพื่อจูงใจให้มีการลงทุน การให้สิทธิพิเศษเพื่อส่งเสริมการลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งลดเป้าหมายทางเศรษฐกิจลงและให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมและชุมชนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งนักวิชาการ องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (NGO) และภาคประชาชน มี

ส่วนร่วมและมีบทบาทในการกำหนดนโยบายบริหารจัดการการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมากขึ้น

ถึงแม้ว่านโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำจะมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดหรือจุดอ่อนหลายประการ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมหรือชุมชน รวมถึงสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำให้เหมาะสม เพื่อที่จะใช้เป็นแนวนโยบายในการบริหารจัดการการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคต

บทที่ 4

แนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมปริทัศน์ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหา และนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำทำให้พบว่า นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดและจุดอ่อนที่สามารถปรับปรุงให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นได้หลายประการ

ในบทนี้จะนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำเพื่อใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำของไทยในอนาคต โดยข้อเสนอแนะสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ

นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยในปัจจุบันมีข้อจำกัดหรือจุดอ่อนทางด้านเศรษฐกิจหลายประการ เช่น ผลตอบแทนของภาครัฐอยู่ในระดับต่ำ การกระจายผลประโยชน์แก่ท้องถิ่นยังไม่เป็นธรรม ขาดการเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทาน เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้ไทยมีนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่มีความเหมาะสมทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ในหัวข้อนี้จะนำเสนอข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ข้อ ดังนี้

1. การยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ

ในอดีตภาครัฐมีนโยบายมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ จึงให้การส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ โดยการให้สิทธิประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการงดเว้นหรือลดหย่อนการเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคล ซึ่งมาตรการดังกล่าวมีประสิทธิผลในแง่ของการจูงใจให้เกิดการลงทุนประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งมาตรการส่งเสริมการลงทุนดังกล่าวทำให้สัดส่วนผลประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับจากการ

ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำลดลง

ในปัจจุบันภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการสร้างนวัตกรรม การสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงส่งเสริมกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (นโยบายส่งเสริมการลงทุน 7 ปี (พ.ศ. 2558-2564), ออนไลน์, 2560) ดังนั้น จึงเสนอให้ยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ แต่ให้การส่งเสริมการลงทุนกิจการต่อเนื่องจากการทำเหมืองแร่ทองคำ เช่น การผลิตโลหะทองคำบริสุทธิ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มที่จะเกิดจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำภายในประเทศ ทั้งนี้ การยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำจะทำให้ภาครัฐได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเพิ่มขึ้น

2. การประมุขสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ

การให้อนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ของไทยโดยทั่วไปมีลักษณะที่เรียกว่ามาก่อน ได้ก่อน (First come, first served) ซึ่งผู้ขอประทานบัตรจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบที่ครบถ้วนก่อนจึงจะได้รับประทานบัตรไป โดยวิธีการนี้มักใช้กับการจัดสรรทรัพยากรที่มีความต้องการไม่มากนัก (การประเมินมูลค่าที่ดินความถี่ 3G ของประเทศไทย, ออนไลน์, 2560)

ในปัจจุบันความต้องการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในประเทศไทยมีค่อนข้างมาก จะเห็นจะได้จากจำนวนคำขออาชญาบัตรพิเศษสำรวจแร่ทองคำ อีกทั้งภาครัฐมีข้อมูลพื้นที่ที่มีศักยภาพแร่ทองคำในระดับหนึ่ง ดังนั้น จึงเสนอให้มีการประมุขสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำได้ในพื้นที่ที่ภาครัฐได้สำรวจและพบว่ามีศักยภาพทรัพยากรแร่ทองคำ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับภาครัฐในการจัดสรรสัมปทานหรือประทานบัตรทำเหมืองแร่ทองคำ นอกจากนี้ การประมุขอาจจะช่วยให้ภาครัฐได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการอนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมากขึ้น

ทั้งนี้ การประมุขสิทธิการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำจะต้องมีการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม

3. การปรับปรุงการจัดการเก็บผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในอดีตภาครัฐมุ่งเน้นให้เกิดการลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ จึงให้สิทธิประโยชน์แก่ในลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้เกิดการลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำ ดังนั้น อัตราผลประโยชน์ที่ภาครัฐเรียกเก็บจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในอดีตจึงอยู่ในระดับที่ไม่มากนัก

ในปัจจุบันเมื่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป เป้าหมายของภาครัฐมิได้อยู่ที่การส่งเสริมให้เกิดการลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำดังเช่นในอดีต ดังนั้น จึงเสนอให้มีการทบทวนและปรับปรุงการจัดการเก็บผลประโยชน์ตอบแทนแก่ภาครัฐและท้องถิ่นให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐ รวมถึงการตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่ด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับอัตราค่าภาคหลวงแร่เห็นว่ายังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงใหม่ เนื่องจากได้มีการปรับอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำจากอัตราคงที่ที่ระดับร้อยละ 2.5 มาเป็นอัตราก้าวหน้าตามราคาทองคำ ทำให้ในปัจจุบันอัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำของไทยอยู่ในระดับที่สูงเมื่อเทียบกับต่างประเทศอยู่แล้ว

4. การจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียง

จากการทบทวนวรรณกรรมปริทัศน์พบว่า มีเอกสารหลายชิ้นที่เห็นสอดคล้องกันว่า ในปัจจุบันการจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำให้แก่ท้องถิ่นยังไม่มีความเป็นธรรม เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียงพื้นที่ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำได้รับการจัดสรรผลประโยชน์เฉพาะในรูปแบบของค่าภาคหลวงแร่เท่านั้น นอกจากนี้ค่าภาคหลวงแร่ที่ได้รับการจัดสรรยังมีอัตราที่ต่ำกว่าท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่ตั้งของประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำค่อนข้างมาก

ดังนั้น เพื่อให้การจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเป็นไปตามหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ ซึ่งกำหนดให้จัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ผู้เสียประโยชน์หรือผู้ได้รับผลกระทบเพื่อชดเชยความสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม จึงเสนอให้มีการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบของผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ติดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำด้วย

ทั้งนี้ เพื่อให้ผลประโยชน์ถูกกระจายไปยังประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอย่างแท้จริง สมควรกำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้งบประมาณที่ท้องถิ่นได้รับการจัดสรรด้วย เช่น ใช้ในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

5. การห้ามส่งออกทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่

ในปัจจุบันผลผลิตทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่ภายในประเทศถูกส่งออกไปทำให้เป็นทองคำบริสุทธิ์ในต่างประเทศ ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยความต้องการใช้ทองคำบริสุทธิ์จำนวนมาก โดยมีการนำเข้าสูงถึง 200 – 300 ตันต่อปี

ในอดีตรัฐประกอบการเหมืองแร่ทองคำมีความจำเป็นจะต้องส่งออกทองคำไปยังต่างประเทศเพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขการกู้ยืมเงินมาลงทุนประกอบกิจการ (Gold loan) ส่งผลให้การพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำไม่มีการพัฒนาตลอดห่วงโซ่มูลค่า แต่ในปัจจุบันผู้ประกอบการไม่มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว ประกอบกับในปัจจุบันมีผู้ประกอบการอุตสาหกรรมผลิตโลหะทองคำบริสุทธิ์ในประเทศที่มีศักยภาพหลายรายซึ่งสามารถนำทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่ภายในประเทศมาเพิ่มมูลค่าโดยการทำให้บริสุทธิ์ภายในประเทศได้แล้ว ดังนั้น จึงเสนอให้มีนโยบายห้ามไม่ให้ส่งออกโลหะทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่ไปถลุงและจำหน่ายในต่างประเทศ เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อระบบเศรษฐกิจผ่านการเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward linkage)

ทั้งนี้ การห้ามส่งออกสินค้าถือเป็นมาตรการจำกัดการส่งออกตามกรอบความตกลงว่าด้วยการค้าเสรีระหว่างประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปไม่สามารถดำเนินการได้ อย่างไรก็ตาม การจำกัดการส่งออกทองคำและเงินสามารถดำเนินการได้เนื่องจากเข้าข่ายข้อยกเว้นทั่วไปในกรอบความตกลงว่าด้วยการค้าเสรีระหว่างประเทศ

ตารางที่ 4 - 1 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ

ข้อจำกัด/ จุดอ่อน	แนวคิด ทฤษฎี และ วรรณกรรมปริทัศน์	ข้อเสนอ/ หมายเหตุ
1. ผลตอบแทน ของภาครัฐ และท้องถิ่นอยู่ ในระดับต่ำ	รัฐควรจัดเก็บ ผลประโยชน์ให้ เหมาะสม สอดคล้องกับ ศักยภาพทรัพยากรแร่	<ul style="list-style-type: none"> - ยกเลิกการให้สิทธิประโยชน์ส่งเสริมการลงทุน เหมืองแร่ทองคำ - ปรับปรุงอัตราผลประโยชน์ที่จัดเก็บจากการ ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ โดยเฉพาะ ผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐและท้องถิ่น - อัตราค่าภาคหลวงแร่ทองคำมีความเหมาะสมอยู่แล้ว - การประมูลสิทธิการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ในพื้นที่ที่รัฐสำรวจพบว่ามีศักยภาพ โดยการประมูล จะต้องมีการแข่งขันและเป็นธรรม
2. การกระจาย ผลประโยชน์ ไม่เป็นธรรม	การจัดสรรผลประโยชน์ ตามหลักประสิทธิภาพ แบบคาลดอร์-ฮิกส์ กำหนดให้จัดสรร ผลประโยชน์จากผู้ได้รับ ประโยชน์ให้แก่ผู้ได้รับ ผลกระทบหรือผู้เสีย ประโยชน์ เพื่อให้ สวัสดิการของทุกฝ่ายไม่ ลดลง	<ul style="list-style-type: none"> - การปรับเพิ่มผลประโยชน์จากการทำเหมืองแร่ ทองคำที่จัดสรรให้แก่ อปท. ที่ตั้งอยู่ติดกับ อปท. ใน พื้นที่ประทานบัตร - กำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้งบประมาณที่ ท้องถิ่นได้รับการจัดสรร เช่น ใช้ในการฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
3. ขาดความ เชื่อมโยงตลอด ห่วงโซ่อุปทาน	การเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward linkage) หรือ ผลประโยชน์ที่เกิดจาก การนำแร่ที่ผลิตได้ไปใช้ ในอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ภายในประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> - ห้ามมิให้มีการส่งออกทองคำที่ได้จากการทำเหมือง แร่ภายในประเทศ - การห้ามส่งออกทองคำสามารถดำเนินการได้โดยไม่ ขัดต่อข้อตกลงการค้าเสรี - ให้สิทธิประโยชน์ส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม ต่อเนื่องจากการทำเหมืองแร่ทองคำ

การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน

นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยในปัจจุบันมีข้อจำกัดหรือจุดอ่อนทางด้านสังคมและชุมชนบางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนและควมรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ดังนั้น เพื่อให้ นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยมีความเหมาะสมทางสังคมและชุมชนมากยิ่งขึ้น ในหัวข้อนี้จะนำเสนอข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำด้านสังคมและชุมชน 3 ประการ ดังนี้

1. การยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเหมืองแร่ทองคำ

ในอดีตชุมชนหรือประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองแร่ทองคำค่อนข้างน้อย โดยจะมีส่วนร่วมเฉพาะในช่วงก่อนการอนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเท่านั้น นอกจากนี้พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวอยู่ในระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) หรือระดับที่ 3 จากทั้งหมด 7 ระดับเท่านั้น เนื่องจากแม้จะมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นได้ แต่ไม่มีหลักประกันว่าแนวคิดของชุมชนจะถูกนำไปสู่กระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสมและมีผลต่อการตัดสินใจเพียงใด

ดังนั้น เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองแร่ทองคำเพิ่มขึ้น เสนอให้เพิ่มโอกาสและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ โดยในช่วงก่อนการอนุญาตประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ นอกจากจะจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนแล้ว ในกรณีที่ประชาชนในชุมชนไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองแร่ทองคำ ให้มีการทำประชามติของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย ทั้งนี้ จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า การลงประชามติ ถือเป็น การมีส่วนร่วมในระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen control) ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงที่สุด

นอกจากนี้ เสนอให้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในช่วงระหว่างการประกอบกิจการด้วย โดยให้มีตัวแทนของชุมชน

ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ร่วมเป็น คณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในลักษณะนี้ ถือเป็นความร่วมมือในระดับการร่วมตัดสินใจและร่วมติดตามตรวจสอบ (Delegated power) ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมในระดับสูง คือ ระดับที่ 6 จาก 7 ระดับ

2. การยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการ

ในปัจจุบันผู้ประกอบการเหมืองแร่นอกจากจะต้องได้รับการอนุญาตอย่างเป็นทางการจากภาครัฐแล้ว ผู้ประกอบการจะต้องได้รับความเห็นชอบให้ประกอบกิจการจากชุมชน หรือ Social license to operate อีกด้วย ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมปริทัศน์พบว่า ความ รับผิดชอบต่อสังคมการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเมื่อพิจารณาจากงบประมาณด้านการ พัฒนาชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำใน ต่างประเทศ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะต้องมีความรับผิดชอบต่อ สังคมจากการประกอบกิจการ (CSR) เนื่องจากจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและทำให้การประกอบ กิจการเหมืองแร่ทองคำสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

นับตั้งแต่ปี 2553 กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ได้กำหนดมาตรฐาน ความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแร่ (CSR-DPIM) ซึ่งสอดคล้องตาม มาตรฐานสากล ISO 26000 ครอบคลุมแนวปฏิบัติ 7 หัวข้อหลักด้วยกัน คือ การกำกับดูแลองค์กร สิทธิมนุษยชน การปฏิบัติด้านแรงงาน สิ่งแวดล้อม การปฏิบัติที่เป็นธรรม ผู้ใช้แร่ และการมีส่วน ร่วมกับสังคมและชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำยังไม่เคยผ่านการทวนสอบตาม เกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว ดังนั้น จึงเสนอให้ยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของ ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะต้องปฏิบัติตาม มาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ โดยต้องผ่านการทวนสอบ มาตรฐาน CSR-DPIM ด้วย

3. การตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่

ถึงแม้ที่ผ่านมาจะมีการจัดสรรผลประโยชน์จากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำให้แก่ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ดังกล่าวอาจถูกนำไปใช้ในรูปแบบอื่นและไม่ตกถึงมือประชาชนในชุมชนบริเวณเหมืองแร่ทองคำอย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ เพื่อพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน โดยให้มีตัวแทนจากหมู่บ้านร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้สามารถบริหารจัดการกองทุนได้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ตารางที่ 4 - 2 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน

ข้อจำกัด/ จุดอ่อน	แนวคิด ทฤษฎี และ วรรณกรรมปริทัศน์	ข้อเสนอ/ หมายเหตุ
1. ชุมชนมีส่วนร่วม ค่อนข้างน้อย	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนมีส่วนร่วมเฉพาะช่วงก่อนการอนุญาต - การมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวอยู่ในระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เท่านั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ในช่วงก่อนการอนุญาต หากชุมชนไม่เห็นด้วย ให้มีการทำประชามติของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมในระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen control) - ในช่วงระหว่างการประกอบกิจการ ให้มีตัวแทนของชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับการร่วมตัดสินใจและร่วมติดตามตรวจสอบ (Delegated power)
2. CSR อยู่ใน ระดับ ค่อนข้างต่ำ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประกอบการจะต้องได้รับความเห็นชอบให้ประกอบกิจการจากชุมชน หรือ Social license to operate - ระดับ CSR ของเหมืองทองคำของไทยอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับในต่างประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดให้ผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะต้องผ่านการทวนสอบมาตรฐาน CSR-DPIM - การกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่ทองคำ เพื่อพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน

การปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดให้มีกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และกองทุน ใฝ่ระวังสุขภาพ

ในปัจจุบันประเด็นร้องเรียนที่สำคัญอันสืบเนื่องมาจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ คือ ประเด็นร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ แม้ว่าจะยังไม่ทราบแน่ชัดถึงสาเหตุของผลกระทบดังกล่าว แต่การแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่ภาครัฐจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขปัญหา

ดังนั้น เพื่อให้มีงบประมาณในการใฝ่ระวังและแก้ไขปัญหาด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในกรณีฉุกเฉิน เสนอให้มีการตั้งกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และกองทุนใฝ่ระวังสุขภาพด้วย

2. การกำหนดให้มีกองทุน และหลักประกันการฟื้นฟูพื้นที่ที่ชัดเจน

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำจะมีหน้าที่ในการฟื้นฟูพื้นที่ การประกอบกิจการซึ่งเป็นไปตามแผนผังโครงการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในการออกประทานบัตร แต่อย่างไรก็ตาม บทลงโทษตามกฎหมายของการไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขอาจไม่มากพอที่จะทำให้ผู้ประกอบการดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ภายหลังสิ้นสุดการประกอบกิจการ และหากผู้ประกอบการไม่ดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องดำเนินการเอง ซึ่งเป็นการสูญเสียงบประมาณของแผ่นดิน และไม่สอดคล้องกับแนวคิดผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle: PPP)

ดังนั้น เพื่อให้มีหลักประกันการฟื้นฟูพื้นที่และป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ภาครัฐ เสนอให้เพิ่มเติมมาตรการเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่เอาไว้ในแนวนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำอย่างน้อย 2 มาตรการ

ประการแรก กำหนดให้มีกองทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูพื้นที่ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการดำเนินงานฟื้นฟูพื้นที่จากการทำเหมืองแร่ และสภาพแวดล้อมในเขตประทานบัตร ตามที่ได้กำหนดเป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และเงื่อนไขในการอนุญาต

ประการที่สอง กำหนดให้มีการวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมือง และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง เพื่อเป็นหลักประกันให้ผู้ประกอบการฟื้นฟูพื้นที่ผ่านการทำเหมืองแร่และจัดการสภาพแวดล้อมในเขตประทานบัตรตามที่ได้กำหนดเป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ได้ครบถ้วน และดูแลสภาพพื้นที่โครงการภายหลังสิ้นสุดการทำเหมืองเป็นระยะเวลาหนึ่งตามความเหมาะสม รวมทั้งเป็นหลักประกันในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ในกรณีที่เกิดผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ด้วย

3. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานก่อนการทำเหมือง (Baseline data)

ที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงานเข้าร่วมดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ แต่ในปัจจุบันยังไม่ได้ข้อสรุปหรือข้อยุติที่ชัดเจนว่าการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำเป็นสาเหตุของผลกระทบตามที่ประชาชนร้องเรียนหรือไม่ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้เนื่องมาจาก การขาดข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนก่อนการทำเหมือง ทำให้กระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์เป็นไปได้ยาก และใช้ระยะเวลายาวนาน

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น เสนอให้มีการกำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้องจัดทำข้อมูลพื้นฐาน (Baseline data) ทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการทำเหมือง เพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการติดตามและเฝ้าระวังในช่วงระหว่างการทำเหมืองรวมถึงภายหลังสิ้นสุดการทำเหมือง

4. การจัดทำแนวพื้นที่กันชนการทำเหมือง (Buffer zone)

ถึงแม้ว่า พ.ร.บ. แร่ พ.ศ. 2510 ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน มีการกำหนดระยะห่างจากทางหลวงหรือทางน้ำสาธารณะ แต่ยังไม่มีการกำหนดแนวพื้นที่กันชนการทำเหมือง (Buffer zone) ทำให้เหมืองแร่ทองคำบางแห่งมีพื้นที่ตั้งที่อยู่ใกล้ชุมชนค่อนข้างมาก แม้ว่าผู้ประกอบการเหมืองแร่จะมี

การปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชนเพื่อลดผลกระทบแต่ไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศระหว่างเมืองกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่อาจจะเกิดจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำต่อชุมชนบริเวณใกล้เคียง สมควรกำหนดให้มีการจัดทำ Buffer zone ระหว่างเมืองกับชุมชน ตามหลักเกณฑ์ที่ราชการกำหนด

ตารางที่ 4 - 3 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ข้อจำกัด/ จุดอ่อน	แนวคิด ทฤษฎี และ วรรณกรรมปริทัศน์	ข้อเสนอ/ หมายเหตุ
1. มีข้อจำกัดด้านงบประมาณในปัญหากรณีฉุกเฉิน	การแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่ภาครัฐจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายซึ่งมีงบประมาณเป็นข้อจำกัดในการดำเนินการดังกล่าว	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้มีการตั้งกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม - กำหนดให้มีการตั้งกองทุนเฝ้าระวังสุขภาพ
2. หลักประกันการฟื้นฟูไม่เพียงพอ	<ul style="list-style-type: none"> - บทลงโทษตามกฎหมายของการไม่ฟื้นฟูพื้นที่อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ประกอบการดำเนินการ - หากหน่วยงานภาครัฐดำเนินการฟื้นฟูพื้นที่ที่จะเป็นการสูญเสียงบประมาณของแผ่นดิน และไม่สอดคล้องกับแนวคิดผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle: PPP) 	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้มีการลงทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูพื้นที่ - กำหนดให้มีการวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมือง
3. ไม่มีข้อมูล Baseline data ก่อนการทำเหมือง	การไม่มี Baseline data ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการทำเหมือง ทำให้การตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นไปได้ยาก และใช้เวลานาน	กำหนดให้มีการจัดทำ Baseline data ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการทำเหมือง
4. ไม่มี Buffer zone ระหว่างเมืองกับชุมชน	การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำอาจก่อให้เกิดผลกระทบในหลายรูปแบบ เช่น อากาศ น้ำ เสียง แรงสั่นสะเทือน เป็นต้น ซึ่งการปลูกต้นไม้เป็นแนวกันชน อาจไม่สามารถป้องกันผลกระทบได้อย่างเหมาะสม	กำหนดให้มีการจัดทำ Buffer zone ระหว่างเมืองกับชุมชน

สรุป

ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ แบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 5 มาตรการสำคัญ ได้แก่ การยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ การเปิดประมูลสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ การปรับปรุงการจัดเก็บผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น เพื่อเพิ่มสัดส่วนผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น การจัดสรรผลประโยชน์ให้ท้องถิ่นใกล้เคียง เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์แก่ท้องถิ่น และการห้ามส่งออกทองคำที่ได้จากการทำเหมือง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่มูลค่า

2. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน มี 3 มาตรการสำคัญ ได้แก่ การยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้มีการทำประชาคมของชุมชนก่อนการทำเหมือง และให้ชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและกำกับดูแลการทำเหมืองในรูปแบบของคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง มาตรการยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของผู้ประกอบการ รวมถึงการตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบเหมืองแร่ เพื่อให้ผลประโยชน์ตกถึงมือของประชาชนในชุมชนและทำให้สามารถบริหารจัดการผลประโยชน์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แบ่งออกเป็น 4 มาตรการหลัก ได้แก่ การกำหนดให้มีการทำ Buffer zone ระหว่างเหมืองและชุมชน การกำหนดให้มีการทำ Baseline data ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการทำเหมือง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและผลกระทบที่อาจเกิดจากการทำเหมือง การกำหนดให้มีกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม กองทุนเฝ้าระวังสุขภาพ เพื่อให้มีงบประมาณในการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในกรณีฉุกเฉิน การกำหนดให้มีกองทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูพื้นที่ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการฟื้นฟูพื้นที่ตามมาตรการ EIA รวมถึงการวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อให้รัฐมีหลักประกันเพื่อใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีผู้ประกอบการไม่ฟื้นฟูพื้นที่หรือเยียวยาผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมือง

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรแร่ทองคำค่อนข้างมาก และมีการดำเนินการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมาเป็นเวลานานแล้ว นโยบายการสำรวจและ การทำเหมืองแร่ทองคำมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละช่วงเวลา โดย ในอดีตรัฐมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำโดยคำนึงถึงประโยชน์ด้าน เศรษฐกิจเป็นหลัก จึงมีการส่งเสริมการลงทุนและออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้มีการลงทุนทำ เหมืองแร่ทองคำภายในประเทศ ต่อมาเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป นโยบายการ สำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมปริทัศน์ รวมถึงการศึกษาพัฒนาการ และเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทยพบข้อจำกัด และจุดอ่อนหลายประการ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแนวทางการ บริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ ซึ่งแบ่ง ออกเป็น 5 มาตรการสำคัญ ได้แก่ การยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ การเปิดประมูลสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ การปรับปรุงการจัดเก็บผลประโยชน์ตอบแทน แก่รัฐและท้องถิ่นเพื่อเพิ่มสัดส่วนผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น การจัดสรร ผลประโยชน์ให้ท้องถิ่นใกล้เคียง เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์แก่ ท้องถิ่น และการห้ามส่งออกโลหะทองคำผสมเงินที่ได้จากการทำเหมืองไปทำให้บริษัทใน ต่างประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่มูลค่า

2. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน มี 3 มาตรการสำคัญ ได้แก่ การยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนก่อนการทำเหมือง ในกรณีที่ชุมชนไม่เห็นด้วยและไม่ได้ข้อยุติจะเปิดโอกาสให้มีการทำประจําติของชุมชน นอกจากนี้ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและกำกับดูแลการทำเหมืองในรูปแบบของคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง มาตรการยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของผู้ประกอบการ รวมถึงการตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบเหมืองแร่ เพื่อให้ผลประโยชน์ตกถึงมือของประชาชนในชุมชนและทำให้สามารถบริหารจัดการผลประโยชน์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แบ่งออกเป็น 4 มาตรการหลัก ได้แก่ การกำหนดให้มีการทำ Buffer zone ระหว่างเหมืองและชุมชน การกำหนดให้มีการทำ Baseline data ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนก่อนการทำเหมือง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและผลกระทบที่อาจเกิดจากการทำเหมือง การกำหนดให้มีกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม กองทุนเฝ้าระวังสุขภาพ เพื่อให้มีงบประมาณในการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในกรณีฉุกเฉิน การกำหนดให้มีกองทุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูพื้นที่ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการฟื้นฟูพื้นที่ตามมาตรการ EIA รวมถึงการวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อให้รัฐมีหลักประกันเพื่อใช้ในการดำเนินการแก้ไขปัญหากรณีผู้ประกอบการไม่ฟื้นฟูพื้นที่หรือเยียวยาผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมือง

ข้อเสนอแนะ

1. กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรพิจารณานำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติให้ความเห็นชอบก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 ต่อไป

2. นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐที่ใช้ในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในอนาคต ดังนั้น กระบวนการกำหนดนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำควรผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรแร่ทองคำ เพื่อให้ได้นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, สำนักงาน. ความรับผิดชอบต่อสังคม CSR: Corporate Social Responsibility. กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, 2552.

ปกป้อง จันวิทย์. การวิเคราะห์กฎหมายด้วยหลักเศรษฐศาสตร์: แนวคิดและวรรณกรรมปริทัศน์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2554.

วารสาร และหนังสือพิมพ์

จุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ. “การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement ในบริบทประเทศไทย”, วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2555.

สมลักษณ์ หุตานุวัตร. “แนวทางปฏิรูปและแก้ไขปัญหาเมืองแร่ทองคำ”, คอลัมน์พลวัตปฏิรูปสถาบันปฏิรูปประเทศไทย หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. วันที่ 11 เมษายน 2559.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “รายงานการศึกษานโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ”. มกราคม 2552.

จรินทร์ ชลไพศาล. “มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ในการบริหารจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่ของไทย”. กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ รายงานวิชาการ ฉบับที่ สบย. 1/2553.

ทักษิณา ธรรมอินทอง. “การประเมินมูลค่าคลื่นความถี่ 3G ของประเทศไทย”. งานวิจัยเฉพาะเรื่อง, เศรษฐศาสตร์มหบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ), คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2553. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/ec/1387/03chapter2.pdf>, 2560.

นายวิษณุ ทับเที่ยง. “การขจัดปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดสรรผลประโยชน์จากการทำเหมืองแร่ทองคำ”. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล, หลักสูตรนักบริหารระดับสูง สำนักงาน ก.พ. ประจำปี 2557.

บัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, สถาบัน. “โครงการศึกษาเพื่อกำหนดมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และสังคมในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ที่สมดุลและเหมาะสมกับประเทศไทย”. เสนอ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่. กุมภาพันธ์ 2555.

เบญญาดา ดิลกชนสถิต. “ความขัดแย้งจากการประกอบการเหมืองแร่ กรณีศึกษา แหล่งหินเขาสามง่าม จังหวัดราชบุรี”. วิชาการค้นคว้าอิสระ, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, 2556.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “โครงการจัดทำแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำ”. เสนอ กรมทรัพยากรธรณี. กันยายน 2552.

กฎหมาย

คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ. “คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 เรื่อง การแก้ไข ปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนพิเศษ 289 ง, 13 ธันวาคม 2559, หน้า 6 – 7.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

คณะทำงานย่อยการวางระบบการติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม. “ร่างรายงานระบบการติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม”. ร่างที่ 2 วันที่ 28 ธันวาคม 2559.

มหาดไทย, กระทรวง “หนังสือด่วนที่สุด ที่ มท. 091.4/1424 เรื่อง นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ”. 12 กุมภาพันธ์ 2552.

อุตสาหกรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, สำนักงาน. “หนังสือ ที่ พช 0033(2)/1787 เรื่อง สรุปผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน)”. 28 พฤศจิกายน 2559.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

“แร่ทองคำ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.mne.eng.psu.ac.th/knowledge/mine/gold5.htm>, 2560.

“ทอง 700 ตัน กระจาย 31 จังหวัด พร้อมให้ชุด!”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thairath.co.th/content/51848>, 2560.

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, สำนักงาน. “นโยบายส่งเสริมการลงทุน 7 ปี (พ.ศ. 2558-2564)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.boi.go.th/index.php?page=policies_for_investment_promotion, 2560.

ทรัพยากรธรณี, กรม. “แหล่งแร่ทองคำในประเทศไทย”. รายงานและเอกสารเผยแพร่ตามประเภทแร่. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.dmr.go.th/download/document/minerals/bookgold/g28_33.pdf, 2560.

ศูนย์ข้อมูลวิจัยและประเมินค่าอสังหาริมทรัพย์ไทย. “เกือบ 80% ของประชาชนรอบเหมืองทองคำ พิจารณ์ยังต้องการเหมือง” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.area.co.th/thai/area_announce/area_press.php?strquey=press_announcement1428.htm, 2559.

ภาษาต่างประเทศ

Maxwell Stamp Plc. “The Social and Economic Impacts of Gold Mining”. Commissioned by The World Gold Council Published 3rd June 2015. [On-line]. Available: <https://www.gold.org/download/file/3823/the-social-and-economic-impacts-of-gold-mining.pdf>, 2017.

Thomas, Kenneth W., and Kilmann, Ralph H. “Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument Profile and Interpretive Report”. [On-line]. Available: <https://www.cpp.com/pdfs/smp248248.pdf>, 2010.

ภาคผนวก

ร่าง

ประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม
เรื่อง กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรแร่ทองคำ

ด้วยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๒ รับทราบรายงานการศึกษา
นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ซึ่งได้เสนอความเห็นการดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่
ทองคำ และประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการพิจารณาให้ประทานบัตรทำเหมืองแร่ โดยให้
กระทรวงอุตสาหกรรมรับรายงานดังกล่าวและความเห็นของหน่วยงานต่าง ๆ มาพิจารณา ดังนั้น
เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำของประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถสร้าง
ประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุดให้แก่ประเทศ ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ภาครัฐและประชาชน มีความ
เหมาะสมและเป็นธรรม ขณะเดียวกันการดำเนินงานด้านการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของ
ภาคเอกชนจะต้องเป็นไปโดยใช้เทคโนโลยีที่มีความทันสมัยและเหมาะสมตามหลักวิชาการ
สามารถป้องกันอันตรายและป้องกันปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้อยู่ในเกณฑ์ที่
ยอมรับได้ มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
๒๕๖๐ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรแร่ทองคำนี้ได้ผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ
รวมถึงคณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบแล้ว

กระทรวงอุตสาหกรรม จึงกำหนดกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำไว้ ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการแหล่งแร่ทองคำ

เนื่องจากแร่ทองคำเป็นแร่เศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูงและสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการลงทุนสำรวจและลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำ ทั้งการลงทุนของคนไทยเองและร่วมลงทุนกับบริษัทต่างชาติ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี และให้ได้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ประเทศสูงสุด โดยกำหนดวิธีการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาแหล่งแร่ทองคำ ดังต่อไปนี้

1.1 ในพื้นที่ศักยภาพแหล่งแร่ทองคำที่ภาครัฐได้สำรวจและมีข้อมูลเพียงพอ กระทรวงอุตสาหกรรมจะประกาศกำหนดเขตเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่และเปิดประมูลสิทธิเข้าสำรวจและทำเหมืองในพื้นที่ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนด ซึ่งจะประกาศเป็นคราว ๆ ไป ตามความเหมาะสมของพื้นที่แหล่งแร่ โดยในการประกาศกำหนดเขตเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาเหมืองแร่ทองคำเป็นโครงการใหญ่นั้น จะต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในพื้นที่ประกอบการดำเนินการด้วย ทั้งนี้ จะบริหารจัดการไม่ให้เกิดการประกาศพื้นที่ดังกล่าวเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการผลิตแร่ชนิดอื่น

1.2 การขอสัทธิสำรวจแร่ทองคำในพื้นที่ทั่วไป นอกจากพื้นที่ตาม ข้อ 1.1 สามารถทำได้โดยการขออนุญาตอาชญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำ

1.3 การทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่ทั่วไป นอกจากพื้นที่ตาม ข้อ 1.1 สามารถทำได้โดยการขออนุญาตประทานบัตรเพื่อทำเหมืองแร่ทองคำ โดยผู้ขอต้องได้รับอาชญาบัตรพิเศษเพื่อการสำรวจแร่ทองคำมาแล้วในพื้นที่ที่ยื่นคำขอประทานบัตร

1.4 เพื่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการทำเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่การผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มภายในประเทศ การทำเหมืองแร่ทองคำในพื้นที่แหล่งแร่ที่สามารถผลิตเป็นโลหะผสมทองคำในเชิงธุรกิจได้ ผู้ประกอบการเหมืองแร่ต้องสนองต่อนโยบายของกระทรวงอุตสาหกรรมในการเพิ่มมูลค่าแร่ทองคำด้วยการทำเป็นโลหะทองคำบริสุทธิ์ภายในประเทศโดยส่งเข้าโรงงานของผู้ประกอบการภายในประเทศ หรือ โดยการจัดตั้งโรงงานเอง

หรือร่วมกับผู้ลงทุนรายอื่น ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ ภายหลังจากที่ประกาศฉบับนี้ได้ประกาศใช้แล้ว กระทรวงอุตสาหกรรมจะไม่อนุญาตให้ส่งออกโลหะผสมทองคำที่ได้จากการทำเหมืองไปต่างประเทศอีก

1.5 ในกรณีที่มีการนำผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเข้ามาปฏิบัติงาน จะต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ผู้ปฏิบัติงานชาวไทยสามารถปฏิบัติงานแทนได้ภายในเวลา 5 ปี และการจ้างเหมืองงานก่อสร้าง งานพัฒนาหรือทำเหมือง และงานบริการต่าง ๆ จะต้องใช้บริการจากผู้ประกอบการไทยเป็นหลัก

1.6 ไม่มีการให้สิทธิประโยชน์ด้านส่งเสริมการลงทุนให้กับโครงการทำเหมืองแร่ทองคำในด้านภาษีต่าง ๆ

1.7 ส่งเสริมให้มีช่องทางในการปรึกษาหารือและยกระดับการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบายระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดห่วงโซ่การผลิต ทั้งอุตสาหกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (Forward linkages) เพื่อให้สินค้าที่ใช้วัตถุดิบทองคำภายในประเทศได้รับการรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า ตลอดจนเกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มและนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมตลอดห่วงโซ่การผลิตในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ

2. ด้านผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น

เพื่อให้การพัฒนาแหล่งแร่ทองคำของประเทศ เป็นไปโดยเหมาะสมทั้งทางด้านมูลค่าทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น เกิดประโยชน์ต่อประเทศและประชาชนอย่างแท้จริง ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนดนโยบายในการเรียกเก็บผลประโยชน์ตอบแทนจากการพัฒนาแร่ทองคำในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ เงินผลประโยชน์พิเศษเพื่อประโยชน์แก่รัฐ ค่าภาคหลวงแร่ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในพื้นที่เพื่อการตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น ให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ดังต่อไปนี้

2.1 ผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐ

นอกจากค่าภาคหลวง ภาษีเงินได้นิติบุคคล หรือภาษีและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ที่ผู้ขจะต้องจ่ายให้แก่รัฐตามกฎหมายแล้ว ผู้ขจะต้องจ่ายผลประโยชน์พิเศษในรูปของเงิน หรือผลประโยชน์อื่นใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันให้แก่รัฐ ทั้งในขั้นการขออาชญาบัตรพิเศษและการขออนุญาตประทานบัตร ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนด โดยจะกำหนดหลักเกณฑ์ให้เหมาะสม คุ่มค่า และเป็นธรรมต่อภาครัฐ ครอบคลุมปัจจัยด้านราคา

ทองคำ ความผันแปรตามศักยภาพของแหล่งแร่ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม อีกทั้งจะกำหนดพิสัยอัตราค่าภาคหลวงแร่ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ เช่น ต้นทุนการผลิต และสถานการณ์ราคาทองคำ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและคุ้มค่าแก่ทุกฝ่าย

2.2 ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ท้องถิ่น

ผู้ขอจะต้องจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนแก่ท้องถิ่นในรูปของเงิน หรือผลประโยชน์อย่างอื่นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลที่ประทานบัตรเหมืองแร่ทองคำตั้งอยู่ และองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลที่อยู่ติดกัน ตามหลักเกณฑ์ที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนด โดยอาจใช้พื้นฐานจากสัดส่วนของรายได้จากการผลิตแร่ หรืออัตราต่อหน่วยการผลิตแร่ หรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เหมาะสม นอกจากนี้ผู้ขอจะต้องจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้านรอบเหมืองแร่ ทั้งในด้านการพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีตัวแทนจากหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนร่วมกับกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่และหน่วยราชการอื่นเพื่อให้สามารถบริหารจัดการกองทุนได้ตรงกับความต้องการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยให้เก็บสะสมเงินในบัญชีตามหลักเกณฑ์ที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนด ทั้งนี้ หากโครงการทำเหมืองเสร็จสิ้นแล้ว แต่ยังคงมีเงินกองทุนเหลืออยู่ให้คณะกรรมการบริหารจัดการเงินกองทุนต่อไป

3. ด้านความปลอดภัย การป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่

เพื่อให้การพัฒนาแหล่งแร่ทองคำเป็นไปด้วยความระมัดระวังและเคร่งครัดต่อการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อปกป้องรักษาความปลอดภัยต่อชีวิตและสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานและประชาชน ตลอดจนการฟื้นฟูพื้นที่ที่ผ่านกิจกรรมการสำรวจแร่ หรือการทำเหมืองแร่แล้วให้กลับคืนสู่ธรรมชาติหรือสามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนดนโยบายในการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่ รวมทั้งการให้ผู้ขอจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและการเยียวยาต่าง ๆ กรณีเกิดปัญหาได้อย่างทันที่ ตลอดจนการจัดระบบการตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนได้ ดังต่อไปนี้

3.1 ในขั้นตอนการสำรวจแร่ ผู้ขอจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักวิชาการและรายละเอียดเงื่อนไขตามแผนงานที่ได้รับอนุญาต แผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและแผนการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ และต้องวางหลักประกันการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูพื้นที่หลังเสร็จสิ้นโครงการสำรวจแร่ แต่ทั้งนี้หากตรวจพบว่าการปฏิบัติไม่เป็นไปตามที่กำหนด อาจเป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนใบอนุญาตได้

3.2 ในขั้นตอนการขอประทานบัตร ใบอนุญาตแต่งแร่ ใบอนุญาตประกอบโลหกรรม หรือใบอนุญาตอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้ขอจะต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1: โครงการเหมืองแร่ทองคำที่เข้าข่ายโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ผู้ขอต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ตามที่ทางราชการกำหนด ทั้งนี้ มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่าง ๆ รวมทั้งเงื่อนไขเพิ่มเติมจะเป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขประกอบการอนุญาตประทานบัตร ซึ่งหากผู้ขอไม่ปฏิบัติตามจะเป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนประทานบัตรได้

ประเภทที่ 2: โครงการเหมืองแร่ทองคำที่เข้าข่ายโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ ผู้ขอต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โครงการที่เข้าข่ายอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ (EHIA) ตามที่ทางราชการกำหนด ทั้งนี้ มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่าง ๆ รวมทั้งเงื่อนไขเพิ่มเติมจะเป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขประกอบการอนุญาตประทานบัตร ซึ่งหากผู้ขอไม่ปฏิบัติตามจะเป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนประทานบัตรได้

3.3 ในขั้นตอนการทำเหมือง ผู้ขอต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามรายละเอียดเงื่อนไขที่ได้รับอนุญาต ทั้งเงื่อนไขที่เป็นข้อบังคับตามกฎหมายและเงื่อนไขที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนดเพิ่มเติมในส่วนการจัดตั้งกองทุน การเอาประกันภัย การปิดเหมือง การเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมถึงการฟื้นฟูพื้นที่ในช่วงระหว่างการทำเหมืองและภายหลังการปิดเหมือง

(1) กองทุนฟื้นฟูพื้นที่เหมืองแร่ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการฟื้นฟูพื้นที่โครงการ ทั้งพื้นที่ที่ผ่านการทำเหมืองแล้ว พื้นที่กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และพื้นที่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำเหมือง เพื่อฟื้นคืนสภาพพื้นที่ให้สอดคล้องกับแผนการทำเหมือง และเป็นไปตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม

(2) กองทุนเฝ้าระวังสุขภาพ เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังสุขภาพประชาชนรอบพื้นที่เหมืองแร่ ทั้งในช่วงระหว่างการทำเหมือง และภายหลังสิ้นสุดการทำเหมือง

(3) กองทุนประกันความเสี่ยง เพื่อใช้เป็นงบประมาณสำหรับแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่เกิดจากการทำเหมืองแร่และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

(4) การวางหลักประกันการฟื้นฟูสภาพพื้นที่การทำเหมืองและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองตามที่คณะกรรมการแร่กำหนด เพื่อเป็นหลักประกันให้ผู้ประกอบการฟื้นฟูพื้นที่ผ่านการทำเหมืองแร่และจัดการสภาพแวดล้อมในเขตประทานบัตรตามที่ได้กำหนดเป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้ครบถ้วน และดูแลสภาพพื้นที่โครงการภายหลังสิ้นสุดการทำเหมืองเป็นระยะเวลาหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามข้อ 3.2 และแผนการปิดเหมือง รวมทั้งเป็นหลักประกันในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ในกรณีที่เกิดผลกระทบจากการทำเหมืองแร่

(5) การจัดทำประกันภัยความรับผิดชอบต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของบุคคลภายนอกตามวงเงินที่คณะกรรมการแร่กำหนด เพื่อให้ผู้ขอจัดทำประกันภัยที่คุ้มครองความเสียหายต่อชุมชนที่อาจจะเกิดขึ้นจากผลกระทบจากการทำเหมืองแร่

(6) การประกอบการจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานสากล ซึ่งกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่จะกำหนดให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงตามความเหมาะสม

การบริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ จะใช้หลักเกณฑ์ตามที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนด

3.4 เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการทำเหมือง การแต่งแร่ และการประกอบโลหกรรม ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดในการจัดทำแนวพื้นที่กั้นชนการทำเหมือง และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ซึ่งอย่างน้อย

จะต้องมีการศึกษาข้อมูลทางธรณีวิทยาเกี่ยวกับการปนเปื้อนของโลหะหนักหรือสารพิษ และการเจ็บป่วยที่อาจเกิดจากสารเคมีหรือมลพิษที่เกิดจากการทำเหมืองของประชาชนในพื้นที่ก่อนและหลังการทำเหมือง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับเปรียบเทียบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการทำเหมืองให้ชัดเจน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ การตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมและตรวจสุขภาพของประชาชน ควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นตอนการสำรวจแร่ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สมบูรณ์ที่สุด

4. ด้านการกำกับดูแลการประกอบการ

เพื่อให้การพัฒนาแหล่งแร่ทองคำของผู้ประกอบการเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ถูกหลักวิชาการ และสอดคล้องตามเงื่อนไขต่าง ๆ ประกอบการอนุญาตประทานบัตร และใบอนุญาตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้มั่นใจได้ว่าการดำเนินงานต่าง ๆ ของผู้ประกอบการเป็นไปโดยเรียบร้อย ไม่มีเหตุในการสร้างอันตราย ความเสียหาย หรือข้อขัดแย้งกับชุมชนหรือท้องถิ่น ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนดนโยบายในการกำกับดูแลการประกอบการตั้งแต่นั้นตอนการสำรวจแร่ การทำเหมืองแร่ จนถึงขั้นการฟื้นฟูพื้นที่ ดังต่อไปนี้

4.1 กำกับดูแลการดำเนินงานของผู้ประกอบการอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจแร่ การทำเหมืองแร่ การแต่งแร่ การประกอบโลหกรรม การจัดการของเสียจากโครงการ การปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ โดยจะบังคับใช้กฎหมายและใช้จรรยาภิบาลสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการ

4.2 เพื่อประโยชน์ในการควบคุมและเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ทองคำ ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้มีส่วนได้เสีย ตัวแทนผู้ถือประทานบัตร ผู้แทนกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสุขภาพ เพื่อตรวจสอบ ควบคุม และเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง โดยผู้ถือประทานบัตรต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของคณะกรรมการ

4.3 เมื่อมีผู้ร้องเรียนหรือปรากฏว่าการทำเหมืองแร่ทองคำเกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพของประชาชนและไม่อาจหาข้อยุติได้ ให้คณะกรรมการแร่สอบหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยโดยรวดเร็วและเป็นธรรมตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด

ทั้งนี้ ในกรณีที่ปรากฏว่าผลกระทบเกิดจากการทำเหมือง ผู้ถือประทานบัตรจะต้องเยียวยาผลกระทบภายในระยะเวลาที่กำหนด หากผู้ถือประทานบัตรไม่เยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่นำเงินจากหลักประกันหรือค่าสินไหมทดแทนจากการประกันภัย มาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และแจ้งให้ผู้ถือประทานบัตรนำหลักประกันมาวางหรือจัดทำประกันภัยให้ครบถ้วนตามเดิม ในกรณีที่ผู้ถือประทานบัตรไม่วางหลักประกันหรือจัดทำประกันภัยให้ครบถ้วนตามเดิมภายในกำหนดเวลาโดยไม่มีเหตุอันควร ให้อธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่มีคำสั่งเพิกถอนประทานบัตร

4.4 ผู้ได้รับอนุญาตต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายที่เกิดจากการประกอบกิจการ ในกรณีที่ค่าเสียหายเกิดขึ้นในเขตที่ได้รับอนุญาตให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าความเสียหายดังกล่าวเกิดจากการกระทำของผู้ได้รับอนุญาต ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนสำหรับค่าเสียหายต่อจิตใจที่เป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายทางร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ได้รับอนุญาตรู้อยู่แล้วว่าการประกอบกิจการไม่ปลอดภัยแต่ยังดำเนินการ หรือไม่รู้เพราะเหตุประมาทอย่างร้ายแรงแล้วยังไม่ดำเนินการใด ๆ ตามสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบกิจการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่จริงนั้น ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 142 ของพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. 2560

5. ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอน ทั้งในด้านการอนุญาต ตรวจสอบกำกับดูแล ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำจะเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

5.1 ในการขออนุญาตสำรวจแร่หรือประทานบัตรเหมืองแร่ จะต้องมีการแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่ทราบล่วงหน้าตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด

5.2 ในขั้นตอนการขอประทานบัตร ให้มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชนตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด สำหรับกรณีที่ประชาชนในชุมชนไม่เห็นด้วยกับการทำเหมืองและผู้ออกประทานบัตรไม่สามารถวินิจฉัยให้ได้ข้อยุติ ต้องจัดให้มีการทำประชาคมของประชาชนในพื้นที่ที่ขอประทานบัตรตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด

5.3 ในขั้นตอนการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักเกณฑ์และแนวทางที่ทางราชการกำหนด

5.4 ในขั้นตอนการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EHIA) ให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักเกณฑ์และแนวทางที่ทางราชการกำหนด

5.5 ในขั้นตอนการประกอบกิจการ ให้มีตัวแทนผู้มีส่วนได้เสียของประชาชนในพื้นที่ร่วมเป็นคณะกรรมการควบคุมเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมืองตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด เพื่อเกิดการมีส่วนร่วมในการควบคุมและเฝ้าระวังผลกระทบจากการทำเหมือง

6. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชน

เพื่อให้การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำของประเทศมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศ ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดได้อย่างเหมาะสมเป็นธรรม รวมถึงเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สังคมและท้องถิ่นเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการเหมืองแร่ทองคำ ให้กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่กำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและชุมชนจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ ดังต่อไปนี้

6.1 ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในการส่งเสริมและกำกับดูแลการประกอบการเหมืองแร่ทองคำให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งมีความระมัดระวังต่อการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัย ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคม

6.2 ผู้ถือประทานบัตรต้องปฏิบัติตามมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมตลอดระยะเวลาดำเนินโครงการ โดยต้องผ่านการทวนสอบมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของอุตสาหกรรมแร่ (CSR-DPIM) และต้องให้ความร่วมมือเข้าร่วมโครงการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่และชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

6.3 ยกระดับการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำให้มีความรับผิดชอบต่อมาตรฐานสากล (Responsible gold mining practice) ทั้งด้านการทำเหมือง การประกอบโลหกรรม และการหลอมทองคำบริสุทธิ์ โดยมีการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติตามมาตรฐานเป็นระยะ ๆ

7. ด้านอื่น ๆ

7.1 ผู้ถือประทานบัตรแร่ทองคำ หรือแร่ชนิดอื่นและแร่ทองคำรวมอยู่ด้วยมีความประสงค์ต่ออายุประทานบัตร หรือผู้ถือประทานบัตรแร่ชนิดอื่นมีความประสงค์ขอเพิ่มชนิดแร่ทองคำ อีกชนิดหนึ่งลงในประทานบัตร ให้ใช้นโยบายนี้โดยอนุโลม

7.2 นโยบายนี้ไม่ครอบคลุมถึงการร่อนแร่ทองคำ โดยกระทรวงอุตสาหกรรมจะประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ในการอนุญาต ควบคุม และกำกับดูแลการร่อนแร่เป็นการเฉพาะ

7.3 บรรดานโยบาย ระเบียบ คำสั่ง และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรแร่ทองคำในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในนโยบายนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับนโยบายนี้ ให้ใช้นโยบายนี้แทน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นายวิษณุ ทับเที่ยง
วัน เดือน ปีเกิด	3 พฤศจิกายน 2506
การศึกษา	ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมเหมืองแร่/ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย/ 2529 ปริญญาโท Master of Science Mining Engineering/ South Dakota School of Mines and Technology สหรัฐอเมริกา/ 2535
ประวัติการทำงาน	2529-2545 วิศวกรเหมืองแร่ กองการเหมืองแร่ กรมทรัพยากรธรณี 2548-2554 วิศวกรเหมืองแร่ 8 วช. สำนักพัฒนาและส่งเสริม กรม อุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ 2554-2555 ผู้อำนวยการสำนัก สำนักเศรษฐกิจและความร่วมมือระหว่าง ประเทศ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ 2555-2556 ผู้อำนวยการสำนัก สำนักบริหารยุทธศาสตร์ กรมอุตสาหกรรม พื้นฐานและการเหมืองแร่ 2557-2559 ผู้อำนวยการกอง กองบริหารยุทธศาสตร์ กรมอุตสาหกรรม พื้นฐานและการเหมืองแร่
ตำแหน่งปัจจุบัน	รองอธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคต

ผู้วิจัย นายวิษณุ ทับเที่ยง   หลักสูตร วปอ.   รุ่นที่ 59

ตำแหน่ง รองอธิบดี กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทองคำเป็นแร่ที่สำคัญและมีมูลค่าสูง ในขณะเดียวกัน การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำมีปัญหาเรื่องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการทั้งด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชน ตลอดจนปัญหาข้อขัดแย้งอื่น ๆ ทั้งนี้ ปัญหาเรื่องเรียนและคัดค้านการประกอบกิจการซึ่งนำมาสู่การตัดสินใจระงับการอนุญาตและการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ในช่วงปลายปี 2559 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ใช้ในปัจจุบัน

การศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำและวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอดีต เพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำและกำหนดนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอนาคตให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเป็นจึงประเด็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำ
- เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่ผ่านมาในอดีตซึ่งยังมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน
- เพื่อเสนอแนวทางในการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำที่คำนึงถึงประเด็นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

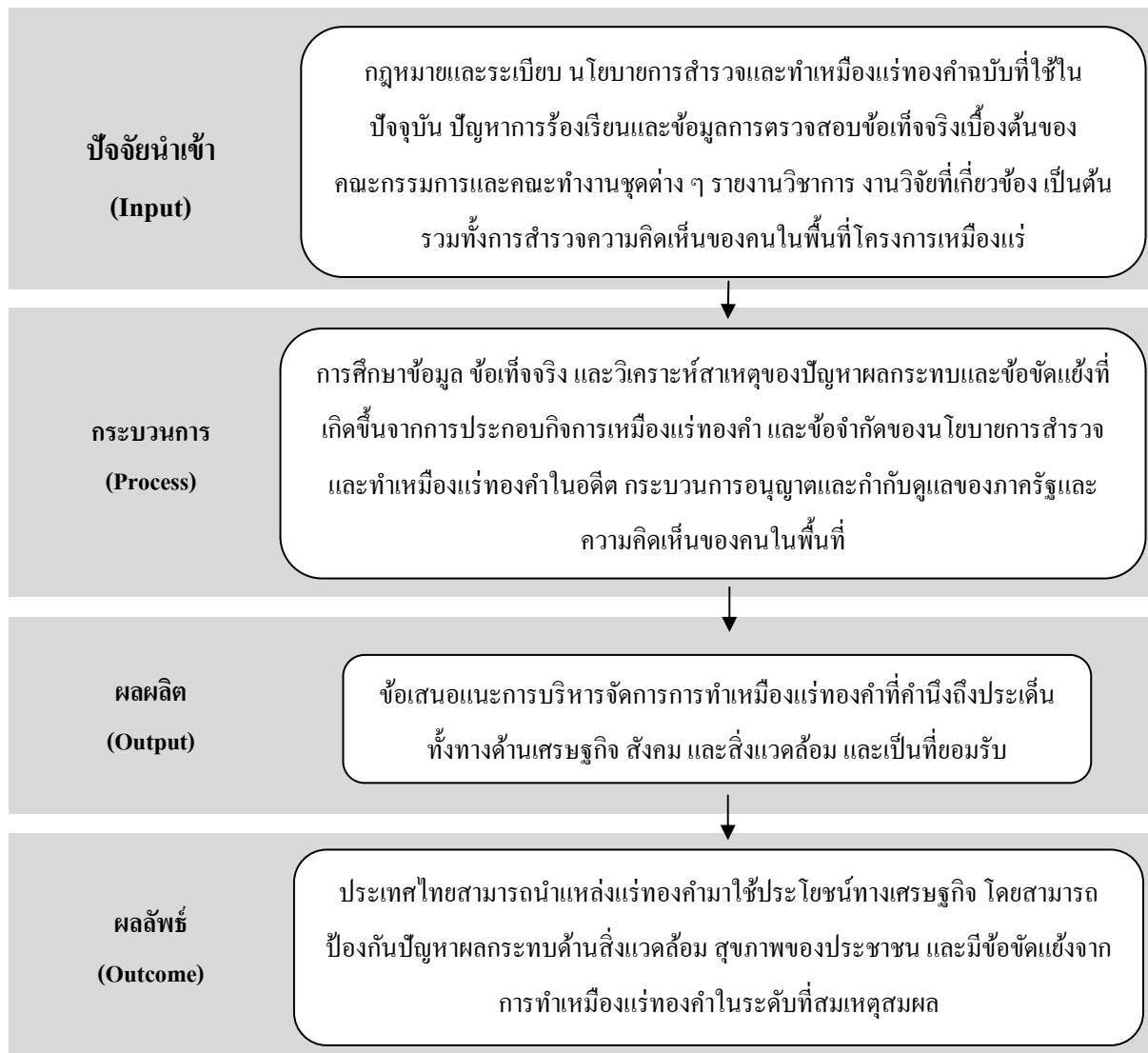

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหมืองแร่ทองคำของบริษัท อัครา รีซอร์สเซส จำกัด (มหาชน) ที่จังหวัดพิจิตรและเพชรบูรณ์ รวมถึงวิเคราะห์ข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำในอดีตซึ่งมีผลบังคับใช้ในปัจจุบัน ทบทวนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ ตลอดจนการสำรวจความคิดเห็นของคนในพื้นที่โครงการ

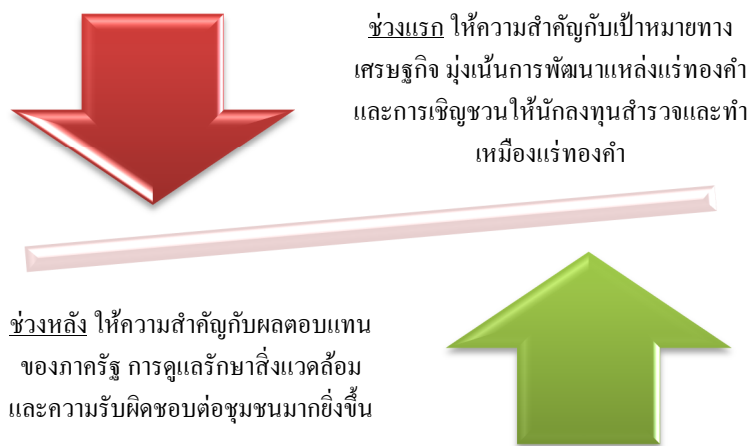
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัย

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรแร่ทองคำค่อนข้างมาก และมีการดำเนินการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมาเป็นเวลานานแล้ว นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละช่วงเวลา โดยในอดีต รัฐมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำโดยคำนึงถึงประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก จึงมีการส่งเสริมการลงทุนและออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้มีการลงทุนทำเหมืองแร่ทองคำภายในประเทศ ต่อมาเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมปริทัศน์ รวมถึงการศึกษาพัฒนาการและเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำของไทย พบข้อจำกัดและจุดอ่อน 3 ประการ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและชุมชน รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ แบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มสัดส่วนผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น รวมถึงเพื่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่มูลค่า โดยแบ่งออกเป็น 5 มาตรการสำคัญ ได้แก่

- 1.1 การยกเลิกการส่งเสริมการลงทุนสำหรับกิจการเหมืองแร่ทองคำ
- 1.2 การประมุขสิทธิสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ
- 1.3 การปรับปรุงการจัดเก็บผลประโยชน์ตอบแทนแก่รัฐและท้องถิ่น
- 1.4 การจัดสรรผลประโยชน์ให้ท้องถิ่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียง
- 1.5 การห้ามส่งออกทองคำที่ได้จากการทำเหมืองแร่

2. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสังคมและชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเหมืองแร่ทองคำมากขึ้น รวมถึงเพื่อให้ผลประโยชน์ตกถึงมือของประชาชนในชุมชนและทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการผลประโยชน์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยแบ่งออกเป็น 3 มาตรการสำคัญ ได้แก่

- 2.1 การยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเหมืองแร่ทองคำ
- 2.2 การยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของผู้ประกอบการ
- 2.3 การตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านรอบพื้นที่เหมืองแร่

3. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและผลกระทบที่อาจเกิดจากการทำเหมือง ให้มีงบประมาณในการแก้ไขปัญหาในกรณีฉุกเฉิน รวมถึงเพื่อให้รัฐมีหลักประกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ฟื้นฟูพื้นที่หรือเยียวยาผลกระทบที่เกิดจากการทำเหมือง โดยแบ่งออกเป็น 4 มาตรการหลัก ได้แก่

- 3.1 การกำหนดให้มีกองทุนประกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และกองทุนเฝ้าระวังสุขภาพ
- 3.2 การกำหนดให้มีกองทุน และหลักประกันการฟื้นฟูพื้นที่ที่ชัดเจน
- 3.3 การจัดทำข้อมูลพื้นฐานก่อนการทำเหมือง (Baseline Data)
- 3.4 การจัดทำแนวพื้นที่กันชนการทำเหมือง (Buffer Zone)

ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแนวทางการบริหารจัดการการทำเหมืองแร่ทองคำ

ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคมและชุมชน	ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ
<ul style="list-style-type: none"> • การเพิ่มผลประโยชน์ตอบแทนแก่ภาครัฐและท้องถิ่น • การจัดเก็บและจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสมและเป็นธรรม • การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการทำเหมืองแร่ทองคำตลอดห่วงโซ่การผลิต 	<ul style="list-style-type: none"> • การยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน • การยกระดับมาตรฐานความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้ประกอบการ • การพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> • การพัฒนามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมถึงการฟื้นฟูพื้นที่ที่ชัดเจน เช่น กองทุนหลักประกัน การทำประกันภัย • การจัดทำ Baseline data และ Buffer zone เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรพิจารณานำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติให้ความเห็นชอบก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 72/2559 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2559 ต่อไป

2. นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐที่ใช้ในการบริหารจัดการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำในอนาคต ดังนั้น กระบวนการกำหนดนโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำ ควรผ่านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรแร่ทองคำ เพื่อให้ได้นโยบายการสำรวจและทำเหมืองแร่ทองคำที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน